50 чылга чедир
30
хонук
арткан

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!
1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1967 ч. октябрь 7 | СУББОТА | № 238 (6874) | Өртээ 2 көп.

Газ үлетпүрүнүң министерствозунуң тудуг, монтаж организацияларының ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, албан-хаакчыларынга, газ тывар бүдүрүлгелериниң, төлевилел болгаш эртем-шинчилел институттарының ажылдакчыларынга, Ортаа Азия — Төптүң магистральдыг газ дамчыдылгазының тудуунуң бүгү киржикчилеринге

Эргим эштер!

Ортаа Азия — Төп аразының делегейде эң улуг газ дамчыдылгазының тудуун хуусаа бетинде доосканы болгаш ажыглалга киргени — күш-ажылчы кайгамчыктыг чедиишкинге таварыштыр СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур.

2750 километр узун дурттуг болгаш чылда 10,5 миллиард кубометр газ дамчыдар бүдүрүкчү күчүлүг газ магистралын көстүп көрбээн кыска хуусаада болгаш бойдустуң берге байдалдарында тудуп тургусканы силерниң патриоттуг күш-ажылыңарның, техниканы билдилиг ажыглааныңарның, тудуг ажылын бедик шынарлыг организастааныңарның түңнелинде чедип алдынар аргалыг болган. Ол газ дамчыдылгазын ажыглалга киргени чурттуң оттулар чүүл-энергетика баазазын улам ыңай хөгжүдер, оттулар чүүл-биле миллион-миллион ажылчы чоннарны идегелдиг хандырар талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге киирген чугула үлүг-хуу. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде төлептиг белек болган.

Узбекистанның, Туркменистанның, Казахстанның болгаш Россия Федерациязының девискээрин дургаар салган газ дамчыдылгазының тудуунга совет улустуң хөй националдарының төлээлери чаңгыс аай, ыяк сырый каттышкан коллектив болуп, маадыр-шудургу ажылдаан, ленинчи национал политиканың чайгылыш чок боттанганы оон илерээн деп СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели сеткил ханышкыныг демдеглеп тур.

Газ дамчыдылгазының тудуун боттандырарынга чурттуң металлургтары болгаш машина тургузукчулары база улуг ачы-дузазын чедирген, хоолайларны болгаш дериглерни үзүк чок бээрин олар хандырган.

Ортаа Азия — Төп аразының газ дамчыдылгазының тудугжулары биле монтажчыларының коллективтери чедип алган байлак дуржулгазын ажыглавышаан, газ тывыжының болгаш транспортунуң талазы-биле чаа күчү-шыдалдарны тудуп тургузарынга улам эрестиг ажылдаар, бистиң чуртувуска коммунизм тургузарының херээнге боттарының үлүг-хуузун улгаттырар деп СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелдиин илергейлеп тур.

Чаагай үүле бүдүрер күш-ажылыңарга улам чедиишкиннерлиг, каң-кадык болгаш улуг аас-кежиктиг болуруңарны күзедивис, эргим эштер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

ЮБИЛЕЙГЕ СУЙ БЕЛЕК

Кижи төрелгетенге капитализмден коммунизмче революстуг шилчилгениң үе-чадазын ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнуң байырлалы мырыңай бүдүүзүнде келген. Ону чүгле Совет чурт эвес, харын делегейниң депшилгелиг бүгү кижи төрелгетени онзагай демдеглээр деп белеткенип турар.

Улуг Октябрь, ооң алдарлыг бежен чыл юбилейи совет кижиге эң-не эргим болгаш үнелиг: совет кижи ол революцияны боттандырган, социализмниң бүрүн болгаш долу тиилелгезин чуртка хандырган, ооң дайзыннарының халдаашкыннарын ойтур шапкан. Ол — Октябрьның күчү-күжүнүң чечектелиишкини — коммунизм тургузуушкунунуң бөгүнгү ээзи. Харын моон ужурунда Октябрь революциязы болгаш ооң өлүм чок ленинчи идеяларының 50 чыл дургузунда тиилелгелиг базымы — бистиң улузувустуң улуг оруу, ооң улуг маадырлыг чоруу болур дээрзин СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга белеткел дугайында» доктаалында демдеглээн.

Бежен чылдар дургузунда чедип алдынган төөгүлүг кайгамчык тиилелгелерни түңнээр улуг байырлалды бүгү тала-биле төлептиг демдеглээр дээш, Тываның ажылчы чоннары, бистиң чуртувустуң бүгү кижилери ышкаш, сорук кириишкинниг ажылдап, юбилейлиг чылдың бедиткен социалистиг хүлээлгелерин коллектив болгаш кижи бүрүзү боттарынга алгылаан. Байырлалга белеткелдер, социалистиг хүлээлгелер чүгле бүдүрүлге кавызын эвес, харын культураның, идеологияның бүгү адырларын, кижилерниң хууда амыдырал-чуртталгазын база хаара туткан. Ол бүгүнүң кол утка-шынары ам-даа шиитпирлеттинмээн сорулгаларны боттандырарынче, беш чылдың ийиги чылының планныг сорулгаларын ажыр күүседиринче угланган.

Юбилейниң Тураскаалдыг туктарын тургузар дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы юбилейге алдар болдурган чарышка чаа чогаадыкчы күштү немээн. «Октябрьның 50 чылы» деп ат дээш чарыш чуртта болгаш бистиң республикада база калбарган. Юбилейлиг чарыштың тиилекчизи болуп, Тураскаалдыг тукту мөңге кадагалаары, алдарлыг ойнуң адын эдилээри — коллектив бүрүзүнге эң бедик алдар.

Үстүнде доктаалга дүүштүр, СЭКП-ниң Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облсовпроф юбилейниң Тураскаалдыг туктарын тургускан. Ындыг туктарны, вымпелдерни болгаш шаңналдарны СЭКП Кызыл хоорком болгаш райкомнары, ажылчы чоннар депутаттарының хоорай, район Советтериниң күүскомнары тургускулаан. Байырлал хүнүнде боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниң, социалистиг хүлээлгелерни күүсеткениниң дугайын партияга болгаш Төрээн чуртунга айыткаар дээш бистиң бүдүрүлгевис бүрүзү, ажыл-ишчи бүрүзү чүткүлдүг ажылдап турар. Оларның тергиилери үстүнде ат-алдарга төлептиг болур.

Алдарлыг бежен чылга тураскааткан хүлээлгелерин ам безин күүседипкеш, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринге улам сорук кирип, чаа хүлээлгелерни ап турар коллективтер, тус-тус кижилер бисте эвээш эвес. Маңаа чижек кылдыр юбилейлиг чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын бүгү талазы-биле ажыр күүседипкен «Большевик» колхозту (Барыын-Хемчик районда), юбилейге алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезиниң ниити продукция бүдүрер талазын күүсеткеш, ооң кырынга ам-даа немей продукция бээрин хүлээнип турар Кызылда алгы заводун болгаш өске-даа хөй коллективтерни адап болур. Бир эвес, Октябрьның 50 чылынга алган хүлээлгелерин күүседипкен болгаш чедиишкинниг күүседип турар тус-тус кижилерни ап көөр болза, олар бөгүн он-ону-биле санаттынып турар.

Тураскаалдыг туктар, вымпелдер-биле чергелештир, юбилейлиг суй белектер база аажок улуг политиктиг ужур-дузалыг болгаш сорук киирикчи күштүг дээрзин демдеглээри чугула. Шак ындыг белектер бүдүрүлге кавызын, идейлиг амыдыралды, кижилерниң найырал харылзаазын, өг-бүлени, амыдырал-чуртталганы хаара тудуп шыдаар. Алдарлыг бежен чылдың байырлалдыг хүнүнде коллективинден, эш-өөрүнден, дөргүл-төрелинден мурнундагы-даа, амгы-даа ачы-хавыязы, ажыл-херээ дээш юбилейниң суй белээн алыры, ону назынының иштинде чоргаарал-биле эдилээри кымга өөрүнчүг болбас боор!

Юбилейниң суй белектерин бистиң республиканың колхозтарында, совхозтарында, бүдүрүлгелеринде, албан организация, өөредилге черлеринде байырлалга белеткелдиң бир чугула кезээ кылдыр белеткеп турар. Ол белектерни Октябрь революциязының, хамааты болгаш Ада-чурт дайыннарының киржикчилери, Тываның социалистиг чаартылгазы дээш могаг чок ажылдап чораан хоочун кижилерге, бүдүрүлгениң мурнакчыларынга, юбилейлиг чарыштың тиилекчилеринге тыпсыры маргыш чок. Таңдыда «Коммунизмниң херели» колхозтуң баштаар чери, партия организациязы, байырлалды эрттирериниң бүгү талалыг планын тургузары-биле кады, мурнакчыларга тыпсыр суй белектерни тургускан болгаш белеткеп алган. Олар дээрге, бирги черни алган хойжуга тыва ээр, чүгенниг аът, механизаторга — мотоцикл, саанчыга — торгу тон дээш оон-даа өске белектер-дир. Ындыг белектерни өске-даа ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер, коллективтер белеткеп турар болгаш белеткеп ап болур. Маңаа хамык ужур чүвениң улуг үнелиинде, каас-коязында эвес, а кижилерниң сагыш-сеткилин көдүрүп, сорук киирер ужур-дузазында дээрзин барымдаалаары чугула.

Коллективтериинден аңгыда, ниити амыдырал-чуртталганың, өг-бүлениң, эш-хуузунуң тураскаалдыг белектери база турар. Бо хүннерде Кызылдың садыгларында ындыг белектер көстүп келгилээн. Ынчалзажок бистиң садыг, аъш-чем, ниити чемненилге, дааранылга, харылзаа организацияларывыс, өг-бүле бүрүзү ындыг белектерни кижи санынга четчир, күзээни-биле шилип ап болур кылдыр көвүдедири дыка күзенчиг.

Улуг байырлалдан кижиниң сагыш-сеткилинге мөңгези-биле артып калыр болгаш ону кезээде сагындырып, кижини сорук киирип чоруур ындыг суй белектер биске бар турзун дээш сагыш салыры черле чогумчалыг. Ол дугайын бодаваан, азы белеткеп албаан коллективтер, ындыгла онзагай эвес-даа болза, политиктиг биче эвес ужур-дузалыг бо чугула хемчегже кичээнгей салып, боттарының хире-чергези-биле белеткенири чугула. Төөгүлүг бежен чылды түңнеп турган алдарлыг хүн кижиниң алган суй белээ ооң назынының иштинде уттундурбас болгаш коммунизм дээш моон соңгаарты демиселге кижини улам сорук киирер,— ооң ужур-дузазы, үнези мында-дыр.

Күш-ажылчы тиилелге

Кур чер «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Совхоз 10600 тонна тарааны күрүнеге дужаар турган, 11063 тоннага күүсеткен ийикпе планын 104,4 хуу күүсеткен.

Тараа дээш демиселге коммунист Ооржак Киликчаптың удурткан 7 дугаар бригадазының ажыл-ишчилери шылгарап, тараа ажаап алыышкынын сентябрь 28-те дооскаш, ам 6 дугаар бригаданың механизаторларында дузалажы берген. Комсомолчу-аныяктарның бо бригадазы 1200 тонна ажыг тарааны күрүне шыгжамырынче урган.

Ол бригадада ажаап алыышкынның маадырлары Михаил Монгуш, Ооржак Эзир-оол, Куулар Дадар-оол олар болуп, кижи бүрүзү 700—850 гектар черниң тараазын ажааган.

Бо бригаданың соон дарый, Василий Янчаттың баштаан сес дугаар бригадазы тараа ажаап алыышкынын дооскаш, өске бригадаларның ажаап алыышкынында ажылдай берген. Ол бригадада күш-ажылга шылгараңгай чоруктарын комбайнерлер Март Көк-оол, Александр Доржу, Ондар Доржу олар көргүзүп турар. Ол ышкаш Кызылдың дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилери макталдыг ажылдап турары өөрүнчүг.

Кур-чержилер пландан ажыр 2060 тонна тарааны Төрээн чуртка бээр дээш хайнышкыныг ажылдап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

Бүрүн деткээн

ТОРГАЛЫГ СУУР, (телефон-биле). СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң хүлээп алган шиитпирлеринге холбаштыр митингилер Өвүр районнуң Чаа-Суурга, Чаллатыга болгаш Торгалыгта хөй кижи киржилгелиг болуп эрткилээн. Ниитизи-биле ол митингилерге 457 кижи киришкен. Хову болгаш хойжу бригадалар төптеринге «Совет улустуң чаагай байдалын улам бедидер дугайында» партияның болгаш чазактың доктаалдары-биле агитаторлар таныштырган.

Пенсионер Доржукай Доңгак мынча дээн:

— Совет күрүневистиң хүлээп алган доктаалын бүрүнү-биле деткип тур мен. Ынчанмастың аргазы чок. Бистиң бо чуртталгавысты бурунгунуң тоолдарының боттанганынга деңнекезээр-дир мен.

Хойжулар Дагба Доржу, Херел Көк-оол болгаш өске-даа санал берген эштерниң саналдары бүрүн чүүлдүгзүнүүшкүн-биле долган.

Торгалыгжылар нам, чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр улам күжениишкинниг ажылдаарын хүлээнгеннер.

ДАЙЫНЧЫЛАР — ЭРЕС ООЛДАР

РЕПОРТАЖ

Эртенгиниң таптыг-ла сес шак үжен минута турда, авторотаның дайынчылары чыскаалыпкан. Кылайты түлгээн автомашиналар, дайынчыларның өөктери, пилотка бөрттериниң хаваактарында беш адыр сылдыстары аяс хүннүң чидиг херелинге улам өң кирип, кыланнашкан.

— Деңнежиңер! Томааныңар! — дээн ыткыр команда эртенги, шык агаарга чаңгылааны берген. Авторотаның старшиназы кезектиң командиринге рапорт берген соонда, командир дорт, дески чыскаалыпкан дайынчыларын эргий көргеш, мендилешкен.

Дайынчылар эрес оолдар. Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде чамдык тараажылар ажылдап келгеш, чүнмайн ак чоорганнарлыг орунга дыштанып чыдып, ол ак хептерни чуп турар кижилерниң күш-ажылын бодавайн баарлар, дайынчылар каяа-даа арыг-шеверни сагып чоруур, эр хейлер. Ротаның тус-тус салбырларының аразында арыг-шевер талазы-биле чарыш олар каяа-даа чорда, соксаш дивес. Сөөлгү хүннерде бо чарышка бирги черни биче сержант Василий Немченконуң командылаан салбыры туруштуг ээлеп турар. Ооң дайынчылары каяа-даа чорда, хевин үргүлчү арыг-силиг кеткен, машиналарынга камныг, оларны үргүлчү арыг чоргузар. Ынчангаш дайынчы бүрүзү эштериниң онзагай көстүр, ээлдек-эвилең аажы-чаңы-биле ылгалдыг. Олар боттарының эштеринге-даа, көдээ аныяктарга-даа совет дайынчының төлептиг үлегер-чижээн көргүзүп чоруурлар. Ол салбыр ротада мурнакчы. Ол база-ла дайынчы шылгарал, ынчангаш кезектиң командири ротаның бүгү дайынчыларының ниити чыскаалының мурнунга эш биче сержант Немченконуң салбырынга аас шаңналын чарлаан.

Бо ажыл-агыйга келген үезинде, авторота 12 муң ажыг тонна тарааны, 2 муң ажыг тонна янзы-бүрү чүъкту сөөрткен.

— Тывага бир-ле дугаарында келгеним бо, — дээш, чүк бүрүже чаптылып чоруй барган тараа шөлдерин кезектиң командири эргий көрбүшаан, өөрүп уламчылады. — Мындыг тараалыг чер деп бодаваан мен. Шынап-ла магалыг-дыр: долгандыр тараа-ла, тараа, делгем одарларда хөй чүзүн малдар чаттылып оъттап чоруур. Оон аңгыда, чугула металл кобальт, эки шынарлыг даг-дүгү болгаш өске-даа ажыктыг казымалдар-биле байлак. Бо бүгүнү эргий бодаарга, Тываның келир үези кайгамчык-тыр.

Командир тус чериниң чурттакчылары дайынчыларны өөрүп уткуп алгаш, кады демниг ажылдап турарын баа чоргаарал-биле чугаалады. Ылаңгыя улуг лейтенант Шматовтуң командылаан взводунуң, биче сержант Немченконуң командылаан салбырының бот-составы онза эки ажылдап турар.

Эрте күстүң ортан үезиниң хүннери аяс, изиг. Дайынчылар эртенден орай кежээге чедир комбайннардан шаңнарже, хову турлагларының шаңнарындан төп шаңче, оон күрүне шыгжамырынче юбилейлиг чылдың чаа дүжүдүнүң тараазын сөөртүп, улуг чурттуң байлаанга Тываның үлүүн немештирип турар.

Д. АНАЙ-ООЛ,
бистиң корр.

ЧУРУКТА: Н шериг кезээниң мурнакчы салбырының дайынчылары. Солагай талазындан (мурнунда) анаа дайынчылар Владимир Вершинин, Леонид Есиеев, (артында) Валентин Амосов, Николай Филипенко, биче сержант Василий Немченко, анаа дайынчы Геннадий Вершинин.

Авторнуң фотозу.

КИЖИНИҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь (1967 ч.) Пленумунуң түңнелдериниң база хоорайның партия организацияларының сорулгаларының дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** Кызылдың партия активиниң хуралынга кылган.

Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң шиитпирлери улуг политиктиг болгаш социал-экономиктиг ужур-дузалыг документ болур деп, илеткелчи демдеглээн. Пленумнуң шиитпирлери чоннуң амыдыралын улам экижидер талазы-биле партияның могаг чок сагыш салыышкынының, ооң «Бүгү чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга» деп программныг лозуңунуң чайгылыш чок боттандырылгазының тодаргай херечизи болган.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлери Тыва АССР-ниң ажылчы чонунуң материалдыг байдалын улам экижидер. Тывада амгы үеде элээн хөй кижи айда 60 рубльден эвээш шалыңныг, а 1968 чылдың январь 1-ден эгелеп оларның кижи бүрүзү айда 72 рубльди алыр. Он алды муң ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан үндүрүг хавырылдазы чиигээр.

Республикада 29 муң кижи пенсияны болгаш дузаламчыны ап турар. Тывада инвалидтер бажының дөрт, ында күрүне хандырылгазында 330 пенсионерлер бар. Чүгле бо чылын безин инвалидтерге болгаш пенсионерлерге «Запорожец» деп 18 машиналарны, 25 мотоциклдерни халаска берген, 25 «Москвичилерни» саткан.

Пленумнуң доктаалында пенсионерлерниң, ылаңгыя колхозчу пенсионерлерниң материалдыг байдалын көдүрерин айыткан. Тывада амгы үеде беш муң колхозчулар пенсия ап турар. А келир чылдың январь 1-ден эгелеп 8500 колхозчулар пенсияны алыр, орта чарыгдаар акшаның саны көвүдээр.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Тываның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле кандыг тодаргай доктаалдар хүлээп алганын эш М. К. Мендуме чугаалаан.

Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка хоорайның бүдүрүлгелери чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Үлетпүр продукциязы бүдүрериниң сес ай планы 106,8 хуу күүсеттинген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 107 хуу бедээн.

Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээли 8,3 хуу улгаткан.

Алгы заводу, дааранылга комбинаты, электростанция болгаш өске-даа бүдүрүлгелер шудургу ажылдааннар.

«Көк-Тей» совхозта, «Тере-Хөл» колхозта партия организациялары багай эвес түңнелдерни чедип алганнар. Ол ажыл-агыйлар чылдың планныг онаалгаларын колдуунда күүседипкен.

Ынчалза-даа хоорайның «Тыва тудуг» трези, туйбу заводу болгаш чамдык тудуг организациялары амга дээр кончуг шүшпеп ажылдап келгеннер. Бо черлерниң инженер-техниктиг ажылдакчылары, партийжи удуртукчулары боттарының харыысалгазын суларатканы окта болбас.

Кызылдың партия организациязының бир кол сорулгазы хоорайның ажыл-агыйын улуг байырлалга белеткээри болур деп, илеткелчи демдеглээн. Хоорбүүском, коммунал ажыл-агый чери хоорайның чаагайжыдылгазынче, оруктар септелгезинче, кудумчуларны, тротуарларны арыг-шевер тургузарынче эвээш кичээнгей салып келген. Партияның хоорай комитеди, ооң бюрозу, хоорбүүском бо талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алыр ужурлуг.

Сентябрь Пленумунуң «Совет улустуң чаагай чоруун улам бедидер хемчеглер дугайында» доктаалын Кызылдың ажылчы чоннары изии-биле деткип турарын пленум демдеглээн. Хоорайның янзы-бүрү бүдүрүлгелеринге болгулаан митингилерге чон партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынынга өөрүп четтиргенин илередип, ону шалыпчы күш-ажыл-биле харыылаарын бүзүредип турар. Автосептелге заводунуң, пассажирлер АТА-зының болгаш өске-даа черлерниң коллективтери моон мурнунда алгылаан хүлээлгелерин эде көрүп, чаа бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылап, ай, чыл планнарын эрте күүседирин дааганнар.

Пленумнуң шиитпирлери партия, совет болгаш ажыл-агыйжы организацияларның, бүдүрүлге коллективтериниң мурнунга чаа улуг сорулгаларны салып турар. Ажылчы чоннуң амыдыралын улам экижидер төлээде, бүдүрүлге фондузун шын ажыглап, саарылга фондузунуң эргилдезин дүргеделир, бүгү-ле чүвени камнаар херек. Ажыл төлевириниң фондузу болгаш пенсия хандырылгазы көвүдээн түлүм-на, бараан саарылгазын база амыдырал-хандырылга черлериниң ажылын идепкейжидери негеттинер.

Саналдар эгелээн. Хоорайның амыдырал-хандырылга комбинадының директору **Бархатов:** «Бистиң коллективтиң 70 хуузу моон соңгаар 12 эвес, а 15 хонук шөлээлиг апаар. Ажылдакчыларның 15—20 хуузунуң ажыл төлевири улгадыр. Партияның ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр ажылывысты шапкынчыдып, чоннуң чагыгларын өйшаанда күүседир бис» — дээн.

Илеткел талазы-биле санал берген эштер: автосептелге заводунуң директору эш **Самойленко,** СЭКП хоорайкомунуң бирги секретары эш **Киселев,** эмчи эш **Куулар** болгаш өскелер-даа найысылалдың ажылчы чоннары болгаш албан-хаакчылары Пленумнуң шиитпирлерин чүүлдүгзүнүп таныжып, аңаа харыы кылдыр чаа-чаа хүлээлгелерни ап, күш-ажылчы идепкейи кайгамчык бедүрүлгениң дыңнатканнар.

Б. МОНГУШ.

СОВЕТ-ИОРДАН КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаазын ёзугаар Иордан Хашимит хаан чериниң хааны Хусейн Бен Талал ССРЭ-ге 1967 чылдың октябрь 2-ден 5-ке чедир албан аайы-биле аалдап чоруп турган. Хаан болгаш ону үдеп чоруур төлээлер Совет Эвилелинге чоруп турган үезинде совет улустуң амыдыралы-биле, чүүл-бүрү адырларга Совет Эвилелиниң чедиишкиннери-биле таныжыкан.

Совет-иордан чугаалажыышкыннар болган, аңаа совет талазындан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, Экономика харылзааларының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков болгаш өске-даа албан кижилери киришкен.

Хаан Хусейн Бен Талалды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин хүлээп алган.

Чазык сеткилдиң болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен беседалар, чугаалажыышкыннар болуп турда найыралчы совет-иордан харылзааларны улам ыңай хөгжүдеринге хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан, делегейниң кол-кол айтырыгларының талазы-биле сагыш-бодалдар солчуушкуну база болган. Талалар ооң-биле чергелештир Израильдиң араб күрүнелерге удур агрессиязы-биле, ооң уржуктарын узуткаарының аргалары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажырынче онза кичээнгейни салган.

Чугаалажыышкыннар болуп турда талалар Иордан Хашимит хаан черинге, Каттышкан Араб республикага, Сирияга болгаш өске-даа араб күрүнелерге удур империалистиг израиль агрессиязының уламындан амгы үеде Чоокку Чөөн чүктүң дүшкүүрлүг байдалдыг апарганын база аңаа холбаштыр Чоокку Чөөн чүктүң девискээринге байдалдың өөскүүрүнүң перспективаларын тодаргайлап чугаалашкан.

Агрессия айыылынга таварышкан араб күрүнелерге чаагай сеткилдиг болгаш үнелиг деткимче, дузаламчыны ССРЭ-ниң берип келгени, идепкейлии-биле бербишаан турары дээш иордан тала Совет Эвилелиниң улузунга, чазаанга ханы өөрүп четтиргенин илергейлээн. Иордан тала Чоокку Чөөн чүкке дайын чорудулгаларын соксадыр талазы-биле КНО-га, оон даштыкаарыга-даа, ол девискээрде, бүгү делегейде тайбыңның херээнге агрессияның айыылдыг уржуктарын эң дүрген узуткаары дээш демиселге Совет чазактың күжениишкиннерин бедии-биле үнелээн.

Араб девискээрге Израильдиң чепсектиг күштери турган шаанда Чоокку Чөөн чүкке катап дайын месилдежиишкини болурунуң айыылы узуткаттынмаан турар деп талалар чаңгыс эп-сеткилдии-биле санаан. Ынчангаш Израиль бодунуң шериглерин оларга ээлеткен араб девискээрлерден бо чылдың июнь 5-ке чедир ээлеп турган шугумунуң ындынче соңгаарладыышкын чокка үндүрер ужурлуг. Халдаашкынга таварышкан күрүнелерге израиль агрессияның болгаш оларның девискээрлериниң чамдыызын ээлевишаан турар чоруктуң уламындан таварышкан материалдыг когаралды эгидип бээри, КНО-нуң Кол Ассамблеязының эрткен онза сессиязының Иерусалим дугайында резолюцияларының озал чок күүсеттинген турары база эргежок чугула деп хүлээп алдынган совет-иордан дыңнадыгда чугаалаан.

Чоокку Чөөн чүкте агрессия болган турда, антиимпериалистиг болгаш антиколониалдыг үндезинге бүгү араб чурттарның чаңгыс эви, эп-сеткил каттыштырылгазы онза ужур-дузалыг болуп турар. Араб Чөөн чүктүң күрүнелериниң хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргезин быжыглаары дээш оларның чедиишкинниг кады демисежириниң үндезини ол болур.

Совет Эвилели, социалистиг өске-даа күрүнелер-биле чергелештир, боттарының эргелери дээш араб күрүнелерниң чөптүг демиселинге, оларның экономиказын катап тургузарынга, хөгжүдеринге, камгаланыр аргалыг быжыглаарынга эргежок чугула деткимчени моон соңгаар-даа көргүзер деп чүвени совет тала бадыткаан.

Совет тала израиль агрессияның уржуктарын узуткаар сорулгалыг хөделиишкиннерни быжыглаарынче, калбартырынче болгаш таарыштыр башкарарынче угландыр араб күрүнелерниң күжениишкиннер кылып турарының ужурун билип турар. Совет тала араб күрүнелер баштыңнарының Хартум конференциязынга кады үндүрген шиитпирлерни деткээнин сөглеп тур деп, дыңнадыгда чугулалап демдеглээн.

Дыңнадыгдан илереп турарын ёзугаар алырга, Совет Эвилели болгаш Иордания делегейниң эң чугула хөй айтырыгларының талазы-биле боттарының сагыш-бодалдарының чоогун бадыткаан.

Вьетнамда дайынны улам күштелдирген үүлгедигниң түңнелинде делегейниң бүгү байдалын дыка нарыыдадып турар Мурнуу-Чөөн Азияда тайбыңның херээнге айыылдыг байдалга хамаарыштыр Совет Эвилели биле Иордания сагыш-бодалдарын солушкан. Вьетнам улус даштыкының кандыг-даа холгаарлаашкыны чокка бодунуң салым-чолун бодунуң шиитпирлээр талазы-биле бодундан чарылбас эргелиг деп талалар бадыткаан болгаш вьетнам айтырыгны таарыштыр шиитпирлээриниң эки үндезини 1954 чылдың Женева дугуржулгалары болуп турар деп көрген.

Талалар ядролуг чепсекти таратпас дугайында делегей керээзин эң дүрген чарары дээш туржур.

Ийи тала Совет Эвилели биле Иорданияның аразынга экономика, культура, политика болгаш өске-даа тала-биле бот-бодунга ажыктыг харылзааларны моон соңгаар-даа быжыглаар, хөгжүдер чүткүлдүүн медеглээн.

Хаан Хусейн Бен Талалдың Москвага чоруп турган үезинде Совет Эвилели-биле Иорданияның аразынга эртем, культураның дем каттыштырылгазының дугайында дугуржулгага ат салдынган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюу болур деп турарынга таварыштыр Иорданияның хааны Иорданияның болгаш ооң улузунуң өмүнээзинден Совет Эвилелиниң улузунга, чазаанга изиг байыр чедиргеш, Совет Эвилелиниң улам чечектелирин, чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Иордан тала ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың ону өөрүшкү, кичээнгейлиг хүлээп алганынга өөрүп четтиргенин илергейлээш, ону совет улустуң талазындан Иорданияның улузунга найыралдыг сагыш-сеткилдиң илерели деп үнелээн.

Хаан Хусейн Бен Талал ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйны Иорданияга келиңер деп чалааны дамчыдып берген. Ол чалалга хүнзүткелдии-биле хүлээп алдынган. Аалдаашкынның үезин дипломатия черлерин дамчыштыр дугурушкан турар деп дыңнадыгда түңнел кылдыр чугаалаан.

(СЭТА).

ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

Чылдыы күүсеттинген

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районнуң мал ажылдакчылары юбилейлиг чылда мал продуктуларын күрүнеге садарын дүргедедир болгаш көвүдедир дээш кызымак ажылдаңнар. Ооң түңнелинде район, күрүнеге дүк садарының чыл планын күүсеткен соон дарый, эът садарының чыл планын октябрь эгезинде күүседипкен.

Бо алдарлыг чылда күрүнеге 1260 тонна эът садар планныг тургаш, херек кырында 1340 тоннаны саткан. Ол дээрге 80 тонна эътти ам безин пландан ажыр сатканы ол болуп турар. Ооң кырынга немей эът садары районнуң ажыл-агыйларында үргүлчүлеп турар. Күрүнеге эът садар талазы-биле «Большевик» колхоз, «Барлык» совхоз мурнап турар.

Хүлээлгезин ажырган

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунда аныяк комбайнер Василий Биче-оол тараа ажаап алыышкынынга бо чылын бир дугаар-ла киржип турар. Ол мурнунда чылдарда адазы Кижепей Биче-оолга дузалакчылап тургаш, дуржулгалыг комбайнерден хөйнү билип алган турган.

Юбилейлиг чылдың дүжүүн ажаарынга киржип эгелээрде, комсомолчу сезонда 500 гектар черниң тараазын тавычалай кестирер деп хүлээлгени алган. Эң баштай тускайлаң ажылдап турар кижи болганда, ол кичээнгейин болгаш техниказының ажаалдазын күштелдирип, кожа ажылдап турган адазының байлак дуржулгазын ажыглап турган.

Чоокта чаа үндүрген түңнел-биле алырга, комсомолчу аныяк комбайнер алган социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседип, 500 гектарның орнунга 510 гектарны кестирген болгаш ачазын болгаш өске-даа чамдык хоочун механизаторларны ажыпкан болган.

Шалыпчы ажылдаар

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели дүжүт ажаап алыышкынын калбаа-биле чорудуп турар. Ам үеде тавычалай кестинген 1300 гектар тарааның 1100 гектарын бастырган. Гектар бүрүзүнден алдынып турар дүжүт 16 центнер чедип турар. Бо хүннерге чедир күрүне шыгжамырынга 260 тонна тарааны уруп, тараа садар талазы-биле хүлээлгезин күүседир чоокшулап турар.

Артельдиң механизаторларындан Монгуш Өлзей-оол, Ондар Бораш-оол олар бастырылгага ажылдап тургаш, үлүг-нормазын 170—200 хуу чедир, тавычалай кестирилгеде Монгуш Самбуу, дорт кестирилгеде Ховалыг Делгер-оол олар доктаамал ажыр күүседип турар.

Артельдиң механизаторлары болгаш тараажылары юбилейлиг чылдың чаагай дүжүүн дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыр сорулга-биле шалыпчы 15 хонукту чарлааш, ажаалданы октябрь 15-те доозар дээш чүткүлдүг ажылдап кирипкен.

Сиген кыштагларда

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Сүт-Хөл совхозтуң Ишкин салбырының малчыннары кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын кынамчалыг чорудуп турар. Салбырының шээр малының 49 кыштагларында септелгелер болгаш белеткел ажылдары колдуунда шыпкарап турар. Ам үеде мал кыштагларында 100 ажыг тонна сиген, ийи сүт-бараан фермаларының бирээзинде 70 тонна, ийигизинде 60 тонна сиген чедиртинген.

Кыштаглаашкынга белеткелдерни чорудуп турар малчыннар звеноларындан Ондар Иймаңның удурткан звенозу Оргу деп черниң Улуг-Өдекте, Монгуш Базырның удурткан звенозу Ишкинниң Сарыг-Хаяда шээр малдың чаа кажааларын тудуп дооскан.

Хуусаа бетинде

Хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың алгы заводу байырлалга уткуштур алган хүлээлгезин хуусаазының бетинде күүсеткенин чоргаарал-биле илеткээннер. Ам бо хүннерде бо мурнакчы коллективтиң кижилериниң чаагай ажыл-херээ, күзел-бодалы — юбилейлиг чылда Төрээн чуртту улам бедик көргүзүглер-биле өөртүрүнче углаңган. Алгы заводунуң ажылчыннары ам база чаа бедиткен хүлээлгени алган: чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 13 муң хөм. 3 муң кидис идиктерни бүдүрер. продукцияның шынарын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер деп шиитпирлээн. Ниити продукция бүдүрериниң чыл планын октябрь 10-да күүседир деп хүлээнген.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ ХҮННЕРИ

РЕПОРТАЖ

Москва ыракта-даа болза, ол араттың сагыш-сеткилинге эң чоок. Тываның бүгү булуңнарында ышкаш, Таңды сыныңың өвүр талазында турар малчын районнар Тес-Хем биле Эрзинниң ажылчы чоннары төрээн Москваның үнүн дыңнап чаңчыкканнар. Найысылалдың сөөлгү медээ дамчыдар шагы чедип кээрге-ле, бажыңнарның ханаларында аскан репродукторларның, көдээ малчыннарның стол болгаш аптара кырында салган радиоприёмниктерниң чанынга ажылчыннын, малчыннарның болгаш албан-хаакчы кижилерниң өг-бүлезиниң кежигүннери чоокшулап чеде бээрлер.

Бо чылдың сентябрь айның 27-ниң хүнүнде Москваның үнү онза дыңналып келген. «Москва чугаалап тур». «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында информастыг дыңнадыг» деп дикторнуң чоон, чоргаар, тода үнү дыңналып үнери билек, кижилерниң кичээнгейлиг дыңнаары дендей берген.

«Совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» айтырыгны чугаалашканы, ол талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине Секретары Л. И. Брежневтиң илеткел кылганы, ол айтырыгга холбаштыр тускай доктаалды Пленум хүлээп алганы бүгү кижилерге дораан-на билдине хона берген.

1.

Самагалдай суурнуң төп кудумчузунда ыткыр чугаалаар кудумчу репродукторунуң чаны-биле эртип бар чораан кижилер Москваның үнүн дыңнааш, тура дүшкеннер. Оларның аразынга Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырларының бирээзи Лука Шумов база бар болган. Лука дайынчы амыдыралдың кадыг-берге үелерин чурттап эрттирген болгаш, ооң кулаа арай кадыг, ынчангаш ол салааларын кокпакталдыр репродуктор аскы хевирлиг кылдыр тудкаш, кулактарының кырынга салып алган, аажок кичээнгейлиг дыңнап турган. Чамдык аныяктар шимээргей бээрге, ол холун өрү көдүргеш, хавактарын дүүп каап, бажын чайып турган, а ыржымны үрей каапкан кижилер кемзинген хевир-биле ыыт чок баар турганнар. Аңаа боттары-ла чайгаар чыглып келген кижилер. Пленум дугайында дыңнадыг доозулгуже чедир тараваан.

Луканың карактарындан чаштар дамдылап бадып турган. «Эки-дир, бо, күш эки-дир!» деп чүгле ону чугаалааш, ол бажыңынче углай базыпкан. Ол назылай берген болгаш оолдарсыг дүрген кылаштавас. Чанынга чедип келгеш, кижиниң өөрүшкүден хөлзээн сеткили шала оожумнай бээрин манап алгаш, айтырдым:

— Радиону эки дыңнап алдыңар бе?

— Кулак кадыг болгаш чамдык сөстерни эрттириптер-дир мен, ынчалза-даа билип алдым. Чоннуң чуртталгазы экижиир, шалың өзер, пенсия хандырылгазы экижиир апаардыр. Оон чаагай чүү боор. Дайынга чорааш, кадыы баксыраан кижилерге пенсия дугайын база чугаалады. Сактырымга, мээң дугайымны тускайлап чугаалаан-даа ышкаш болду. Олча-ажык үндүрүүнге чиигелде база турар хире болду. Ынчаар-ла билдим азы соора дыңнаптым бе?

Лука медээни кончуг эки билип алганын ооң бодунга бадыткап, мөгейип кагдым.

— Адырам, аныяк кижи, сен дыка далашпа! Доо ол чудуктар кырынга биче олураалы—деп, Лука мындыг.

Ынчан таптыг-ла дүш турган. Хүннүң чылыдып турары-даа сүргей. Таакпылажып орувуста, Лука чугаалады:

— Хүннүң чылыын, чырыын көрем. Бо өөрүшкүнүң хүнү-дүр. Улуг байырлал мурнунуң бо хүннери шупту-ла өөрүшкүнүң хүннери боор турар болгай. Мен эрткен дайынга чаалажып чорумда, мындыг өөрүшкүнүң хүннери турбаан чүве. Хүндүс-даа, дүне-даа дүвүренчиг, өлүм-биле кожа чоруур чүве болгай. Фронтуга чаалажып турувуста, немец-фашистерниң самолёттары оңгуларывыстың кырынче хуудустарны чажыпкаш баар турганнар. Номчуп көөрге, ында большевиктерниң күрүнези буурап дүшкен, ынчангаш амы-тынныг артары-биле биске дүжүп бериңер деп, бижиглеп каан боор чүве. Ам көрдааң, аныяк кижи, ынчаарда немецтерниң өлген деп турганы күрүне ам кижилерниң чаагай амыдыралының дугайында онза сагыш салып турар ышкажыл, моң. Өөрүшкүнүң бо хүннери кырганнарны-даа, аныяктарны-даа чылыдып турар болганда, мен бодумнуң чуртумнуң мурнунга хүлээлгемни күүсеткен кылдыр санап чоруур мен.

Луканың бөдүүн сөстери дыка-ла ханы уткалыг болган.

Ол хүн «Чодураа» колхозтуң мурнакчы хойжузу Борис Сырат колхоз төвүнге чораан. Москваның дыңмазы болур Тываның найысылалы Кызылдың үнүнден СЭКП Төп Комитединиң Пленуму болганын, аңаа кандыг айтырыгны чугаалашканын ол билип апкан. Улус бир-ле көөрге, Борис аъдының колуннарын дыңзыдып турган.

— Бо канчап баадыңар, шайлап, мүннеп аар болгай, кайнаар далажырыңар ол?—деп, улус чугаалаарга, ол тургаш:

— Медээ чедирейн — деп, допчу чугаалааш, аъдынга олурупкан.

Сыраттың кадайы Сенденмаа Маадыр-ие. СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаалашкан айтырыгда аңаа хамаарышкан чүүл база бар. Ынчангаш Борис ол дугайын дүрген чугаалап чедер бодаап. Сайгын ховузу шору хевири-даа болза, ол ыглып аътка, ооң сыыладыр челип орар дүрген чоруунга кызырлып кээр, ынчангаш ол аалынга үр-даа болбайн чедип келген.

— Бо хүн радио дыңнадыңар бе?—деп, ол безин олурбайн кадайындан айтырган.

Бористиң кадайы радиону дыңнаан, чамдык чүүлдерни билип алган болган. Сырат аңаа чамдык чүүлдерни немеп каап олурган. Пленумнуң доктаалында колхозчуларга болгаш совхоз ажылчыннарынга хамаарышкан чүүлдерни өг-бүлениң кижилери улуг өөрүшкү-биле уткааннар.

2.

СЭКП райкомунуң кежигүннери пленум ажыттынарының элээн мурнунда-ла чыглып келгеннер. Кижилерниң чугаалажыр-ла чүвези СЭКП ТК-ның чап-чаа болуп эрткен Пленумунуң дугайы, аңаа совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидер хемчеглер дугайында алдынган хемчеглер турган. Райком кежигүннериниң иштинде кымнар-даа бар: удуртукчулар, тускай эртемниглер, бүдүрүлгениң шалыпчылары болгаш көдээ интеллигенцияның шылгараңгай кижилери. Республика солуннары келгелек болза-даа, олар ТК-ның Пленумунга чугаалашкан айтырыгны эки билир турганнар.

Райкомнуң пленумунга хүннүң айтырыы: «Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге коммунистерниң авангардчы ролю» деп аттыг турган. Илеткелчи-даа, санал бергеннер-даа хүннүң айтырыын СЭКП ТК-ның Пленумунуң улустуң чаагай байдалының дугайында чугаалашкан айтырыы-биле холбаштырып турганнар.

«Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү— ол дээрге, чаа ниитилелдиң тиилелгезинге кедизинде барып эң-не чугула, эң-не кол чүүл болур» деп, В. И. Ленинниң чугаазын сагыжымышаан, санал бергеннер күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү чаагай амыдыралды хандырып шыдаар дээрзинге доктаап турганнар.

СЭКП райкомунуң пленумунга хүлээп алганы доктаалдың бир пунктузунда СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын калбаа-биле пропагандалаарын база ону партия чырыдыышкынынга өөренирин организастаарын айыткан.

Районнуң бүгү черлеринде байырлал бүдүүзүнүң хүннеринде, өөрүшкүнүң хүннеринде СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин калбаа-биле пропагандалаарының ажылы чоруп, чер-черде ажылчы чоннарның хуралдары эртип турар.

«Тес-Хем» совхозта, «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтарда партия комитеттери болгаш оларның тус-тус эге организациялары база бүдүрүлге болгаш албан черлеринде партияның эге организациялары амгы үеде СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин чонга калбаа-биле таныштырар ажылче киргеннер. СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин кижи бүрүзүнге чедир таныштырары партия организацияларының ажылының амгы үеде кол уу ол болу берген.

Байырлалдыг чылда алган хүлээлгелерин эки күүседип турар «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазы (эргелекчизи М. Ензак, партия бөлүүнүң удуртукчузу Ч. Чедей), Шуурмактың тудуг материалдары белеткээриниң комбинады (директору С. Шалык, партия организациязының секретары В. Никитин) олар байырлалга күш-ажылчы белектерлиг ужуражырының үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Бо өөрүшкүнүң хүннеринде ол ийи мурнакчы коллективтер социалистиг чарыштың тугун бедик тутпушаан, өске ажыл-ишчилерни чедиишкинче кыйгырып, хей-аът кирип турарлар.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Улам эки ажылдаар

Таңды районда «Россия» совхозтуң бүгү бригадаларынга, фермаларынга, албан организация черлеринге митингилер болгаш хуралдар болгулаан. Совет улустуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидер дээш партияның болгаш чазактың ап турар хемчеглерин кижи бүрүзү кайгамчык улуг өөрүшкү болгаш көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап турар.

«Россия» совхозтуң ажыл-ишчилериниң сагыш-сеткилин болгаш өөрүшкүзүн, күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хоочун тудугжу Семен Архипов тода илереткен:

— Бүгү совет кижилерниң, ылаңгыя көдээ ажыл-ишчилерниң дугайында ленинчи сагыш салыышкынның чайынналчак илерээшкиннерин кижи черле санап-даа четпес-тир. Ол бүгүнү бөгүнгү бистиң амыдыралывыстан-на тода көрүп алыр. Аңаа харыы кылдыр эң эки ажылдаар, юбилейге төлептиг белекти сөңнээр херек — деп, ол чугаалаан.

Байырлал бетинде

Чөөн-Хемчик районда № 463 механизастаттынган көжүп чоруур тудугжу колоннаның Н. Орловка удурткан коммунистиг күш-ажыл бригадазының тудугжулары эртенги ажылга кажангызындан-даа хөглүг, өөрүшкүлүг келгеннер. Пенсия, ажыл төлевири болгаш чазактың шиитпирлериниң дугайын чугаалажып чоруй, эрес шалып ажылдап эгелээн.

Дүштеки чапсар. Кижилер чайгаар-ла бөлдүнчүп келгеш, СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын таныжып эгелээн. Ынчан бригаданың мурнакчы бызанчызы 53 харлыг Монгуш Бады туруп келгеш: — Бөдүүн совет кижи дээш партия болгаш чазак кайгамчык-ла сагыш салып турар-дыр. Кижи өөрүп, магадап-даа ханмас. Аңаа күш-ажылчы эки белек-биле харылаар херек. Бо тудуп турар 2 бажыңывысты Октябрьның 50 чыл байырлалының бетинде доозаалыңар — деп чугаалаан.

М. КУҢГААЖАП.

Василий Ильич Ендалцев — дуржулга станциязының мурнакчы трактористериниң бирээзи. Ол каң машина башкарыкчызы болуп, 20 чыл иштинде үзүктел чок ажылдап келген. Чеже муң гектар черни ооң ажылдап кылганын ам санаары безин берге. Дуржулгалыг тракторист ам үеде күскү чер аңдарылгазында. Ээлчегде 6 га черни чарар нормазын 12 га чедирип, ийи норманы күүседип турар.

А. АИРНИҢ фотозу.

КЫШТАГЛААШКЫН ТЕМАЗЫНГА

ХАЙЫЫ УЧАСТОК, КОШКАК ХАЙГААРАЛ

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Ээрбек участогу хой ажылдыг, артельдиң бүгү хой малы ында. Колхоз оон чыл бүрү чиик өртектиг дүктү, эътти ап турар.

Ажыл-агыйның ындыг орулгалыг адырын моон соңгаар канчаар хөгжүдерил, малчыннарның чуртталга байдалын канчаар экижидерил деп айтырыгны колхозтуң баштаар чери кичээнгейге албайн турарын кыштаглаашкынга белеткелдиң байдалы көргүзүп турар. «Шынның» рейдизи үш хойжу бригадаларның төптерин болгаш элээн каш кыштагларны хынаан.

Ээрбектиң девискээринге бо чылын сигенниң үнүжү аажок чаагай болган, белеткээн сиген эрткен чылдыындан хөй. Ынчалза-даа кыштагларда чаңгыс тудум-даа сиген чедиртинмээн, чүгле бригадалар төптеринде пресстеп каан сигеннер чедирип каан.

Бригадалар төптеринге болгаш кыштагларга чаа тудуглар кылбаан, оон туржук септелге чоруттунмаан. Бригадалар төптеринде чуртталга бажыңнарын чаа чугайлаан. Шынында септелгени кылган соонда чугайлаар ужурлуг турган. Чамдык бажыңнарның шалалары шаараш, кыжын адаандан соок үрүп кээр, печкалары шоолуг чылытпас. № 1 бригаданың төвүнге бир чылыг кажааны тударын, бирээни алгыдарын Октябрьның байырлалының бетинде доозар деп колхозтуң ниити хуралынга шиитпирлээн турган. Ам оларның кайызын-даа безин эгелевээн.

Тус-тус кыштагларда байдалды көргеш, шуут кижи кайгаар. Республиканың алдарлыг малчыны, Ленин орденниг Сарыг-оолдуң кыштаанга келир кыжын мал кыштадыры берге. Хой кажаазының дээвиири ойлуп дүжер чыгаан, эжиин көржен теп үнүп келген, ажыттынмас. Чавыс кажааның 60 сантиметр хире кылын көржени аштаттынмаан, аңаа кижи үнгээр чыгам. Ол алдарлыг малчын кажаазын чазын кежерде чүге аштап кагбааныл? Ында чуртталга бажыңы деп адап турар казанак бар. Ханаларының, дээвириниң аразы шаараш, шалазы болгаш кырында довураа чок, ийи бичии соңгалар чаңгыс каът рамалыг. Аңаа кижи чурттаар хамаан чок, чаш мал-даа ажаары берге. Малчынның боду өгге кыштап турган.

Ак-Шатта хойжу Саманның кыштаа. Ында чуртталга бажыңы херек кырында чок. Демги кыштагда ышкаш, бажыңчыгаштың шалазының чамдызы чок, печка база чок. Чаңгыс соңганың рамазы чок, чүгле хананы ооп каан. Аңаа малчын база-ла чурттаваан, өгге кыштап турган. Кажааларны септевээн, иштин аштаваан, бир кажааның кыры ойлуп калган, хаалгазы үрелген.

Бригадалар төптеринде чамдык кажааларның өзээ база аштаттынмаан. Кара-Сугда № 3 бригаданың төвүнде хой кажаазының эжиинде чадагай кажаада өдек дөңнелип үне берген. Чаңгыс ол-даа эвес, кыштаг кажааларның даштында чазын хой, хураган чемгерер, ажаар чадагай кажаалар кайы-даа кыштагда аштаттынмаан, мунгаш кажаадан үндүрген өдекти олче эжип-ле турар, чыл-чылда үндүрген өдек дөңнелип туруп берген. Сайыр деп черде № 2 бригаданың төвүнде бир кажааның эжииниң даштында чадагай кажааның көржени метр чыгай берген, мунгаш кажааже кирери берге. Бир кажааның эжиинде үндүр эшкен көржен хевээр.

Ол бригаданың турлаанын мырынай чоогунда бир кыштагга баарывыска, ында кандыг-даа септелге чоруттунмаан болду. Хой кажаазының хаалгазы үрелик, эжиинде өдек база-ла дөңнелип үнүп келген. Чурттаалга бажыңының крыша, кладовказы, печказы чок, чугайлаттынмаан.

Өске-даа кыштагларга баар болза, үстүнде айыткан кыштаглардан ылгал чок, септелге чоруттунмаан деп, малчыннар боттары чугаалап турар. Малчыннарның кыжын одаар ыяжын белеткевээн.

Кыштагларда чурттап болгу дег бажыңнар чок болганындан, хойжуларның кол нуруузу өглерге кыштаар. «Кызыл тараачын» дээрге республикада эң улуг, экономика талазы-биле быжыг ажыл-агый. Ол хирезинде хойжулары кыштың соогунда өглерге кыштаар. Оларның өглери багай эвес, чамдыктары чаа. Ынчалза-даа кыжын чылыглаан бажыңга четпес, дөмей-ле соок.

Бии-Хемниң чонунуң хөй кезии шаандан бээр сууржуп чуртталгалыг болгаш үлегер-чижек алыр орус чон-биле кады чурттап келген болгай. Ындыг болза-даа «Кызыл тараачын» колхозта бо байдалды ап көөрге, чуртталга тудуг талазы-биле барык болгаш мурнуу талакы районнарның чамдык ажыл-агыйларындан хожудап турары илден-дир. Оларда чүгле хойжу бригадалар төптеринде эвес, кыштагларда эки чурттаалга бажыңнары бар. Оларның чамдыктары чаңгыс аай төлевилел ёзугаар кылдынган болгай.

Кыштаглаашкын мырынай чоокшулап келгенде, аңаа удур кыштаглар белеткевейн, малчыннарны чурттаалга бажыңнары-биле хандырбайн турарын чүү деп көөрүл? Маңаа мындыг түңнелди кылза чогуур:

Бирээде, Ээрбектиң хой ажылдыг участогу колхозтуң төвүнден 70 километр ырак, улуг оруктан хайыы чер. Колхоз баштаар чери ажыл-агыйның бо орулгалыг болгаш перспективтиг участогунче шоолуг кичээнгей салбайн турар. Баштаар черниң ажылын бо чылын үргүлчү харылап турган эш Кунаев Ээрбек участогунга кончуг ховар кээр, ол келгенде колдуунда участок төвүнге доктаар. Колхозтуң дээди эртемниг зоотехниктери колхоз төвүнден үнмес, ооң чанында фермаларга баарынга өйлешкеш, маңаа келбес, мында тарып боозадылга пунктуларының ажылын бо күзүн кээп көрбээн деп, хойжулар хомудап турар.

Колхозтуң баштаар чери чанында сүт-бараан фермаларынче хүн бүрүнүң кичээнгейин салып, үлегерлиг кылдыр механизастап, оон-моон келген кижилерге көргүзүп турары эки-ле, ону кым-даа мактаар ужурлуг. А ооң-биле кады Ээрбектиң хайыы участогунче кичээнгейни кошкадып болбас.

1966 чылдың октябрьда болган районнуң мурнакчы малчыннарының хуралынга Ээрбекте дөрт хойжу бригадаларның төптерин телефончудар, Ээрбек суур биле катай оларга телевизор тургузар деп, колхоз даргазы эш П. Астафьевтиң чугаазын хуралга изии-биле деткээн болгаш бүгү республикага чарлаттынган болгай. Ам түңнел кандыгыл? Телефончудулга чок, телевизор бригадаларда чок. Чамдык бригада төптериниң чери телевизорга таарышпас болганы шын-на, а Кара-Сугда бригада төвүнге телевизор кончуг эки көстүр турган. Ынчалза-даа ам ында телевизор чок.

Кино, концерт малчыннарга ховар болуп турар.

Ийиде, Ээрбектиң хойжу бригадаларында организастыг, коллективтиг ажыл чоруттунмайн турар. Бригадаларның хойжулары чүгле хой кадарарынга өйлешкен, а өдек-кыштаан белеткээр, чурттаар-бажыңын септеп чылыглаар ажылды кылбайн, колхозтан кажан кылып бээрин манап, харын ат болду, сураг баарды деп хыйланып олурарлар. Кыштагларны белеткеп, оода өдек аштаалгазын бригаданың күжү-биле кылып ап шыдавас чоор бе? деп, № 1 хойжу бригаданың бригадири эш Х. Биче-оолдан айтырарга, бисте ындыг күш чок, өг-бүле бүрүзү бир коданны харылаар, эр кижи кол хойжу, өгүнүң херээжен ээзи дузалакчызы болур, чамдык херээженнер аарыг-аржык, мал кадарып шыдавас деп харылады. Ынчаарга олар хой кадарбайн төлевирни чүге ап турарыл? Бир тээ дузалакчы болганда, кол хойжунуң орнун шуут харылаар апаар. Ээрбектиң хойжуларында «Чүгле белеткеп берзин» дээр хөөнү соксатса чогуур.

Үште, Кыштагларны хойжуларга доктаамал быжыглавайн, чыл бүрү солуштуруп турар. Ам каяа кыштаарын билбейн олурар хойжулар бар. Ынчангаш кыштаг белеткээринге чамдык хойжуларның сонуургалдыг эвес чоруу ында база боор турар.

«Искра» колхозтуң Дөгээ даанда кыштагларынга септелге база чоруттунмаан. Хойжулар кыштаглап үнгеш, удур кылдынар апарган чүве-дир дээш олурарлар. Сиген сөөртүнмээн. Оон туржук колхозтуң сиген бригадазының Баян-Кол унунда кезип каан сигенин малчыннар бөлүп албаан.

«Кызыл тараачын», «Искра» колхозтарның Ээрбекте, Дөгээде хой малының кыштагларын, хойжуларның чурттаар оран-бажыңын белеткээр дугайында ам дарый шыңгыы хемчеглер алыры чугула. Бо дугайында артель баштаар черлери, Ээрбек участогунуң эргелекчизи эш П. Брюханов болгаш мал ажылының тускай эртемниглери ам чүгле хойжуларның боттарынга идегевейн, оларга күш кадып тургаш, бүгү кыштагларны октябрьның бо чылыг хүннеринде белеткээр дугайында организастыг хемчеглерни алыры чугула деп «Шынның» рейд бригадазы сүме катты.

Рейд бригадазы:
Х. КОМБУЖАП,
«Кызыл тараачын» колхозтуң кежигүнү,
Т. ДАНДАР,
«Искра» колхозтуң хойжузу,
М. ЛЮНДУП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Чагыдылга үргүлчүлевишаан

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары 1968 чылдың солун чагыдылгазын идепкейлиг бижидип турар. Чон ортузунга чагыдылга чорудары-биле 8 кижини быжыглап тургускан.

Чагыдылга ажылынга Баян-Кол ортумак школазының башкызы Зоя Түмен-Бады, почтачы пенсионер Михаил Мендот, колхоз баштаар черниң кежигүнү Вера Хирлиг-оол, көдээ Совет депутаттары Александра Доозур-Хаа болгаш өскелер-даа 50-ден 100 чедир чагыдылганы бижидип, шудургу ажылдап турарлар. Ылаңгыя Кенден Биче-оол, Анастасия Полова, Молдурушку Бүрбү 6—8 чедир чагыдылгалыг болуп турарлар.

Колхозчулар «Шынны» 200 ажыгны, «Тываның аныяктарын» 140-ни, «Тувинская правданы» 80-ни болгаш 90 ажыг төп солун, журналдарны чагыткылап алганнар. Ам кижи бүрүзү чагыдылгалыг болуру-биле колхозчуларның ортузунда парлалга чагыдылгазын үргүлчүлеп турар.

Б. БАЙКАРА.

◆

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

Хемчег алдынган

Кочетово сес чыл школазының ажылында четпестерни илереткен чагааларны редакция алган. Көдээ бижикчилерниң ында айытканы болза: өөредилге-кижизидилге ажылын кошкак тургусканындан бир школачы ондакка таварыжыр чорукка безин четкен, школаны башкы (директор) кадрлар-биле быжыглаары, орай-сава хандырылгазын экижидери негеттинип турар.

Бо дугайын хынап, тодаргай хемчег алыры-биле ук чагааларны Таңдының райкүүскомунче шилчиткен турган. Районнуң инспектору эш В. Сыраттың редакцияга дыңнатканы болза:

— Илереттинген четпестерни хыналда бадыткаан. Школаның директору турган Монгуш Базыр, ооң соонда кирген Хомушку Буянды олар онза харысалга чок ажылдаан. Бо талазы-биле школа директорун, интернат эргелекчизин, кижизидикчи башкыны ажылындан дүжүрген.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ
АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ
БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ХҮНҮНГЕ

Саннар болгаш фактылар

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери 2,8 катап көвүдээн. Ам Совет Эвилели кызыл-тас, көк-тараа, арбай, чигир сёёклазы, лён-долгунец, картофель, мал саржаан кайы-даа чурттан хөйнү бүдүрүп турар.

• • •

Ам бистиң чуртувуста ай иштинде тракторларны бүгү 1940 чылдыындан хөйнү бүдүрүп турар. 1966 чылда 382 муң тракторларны бүдүрүп үндүрген. А 1970 чылда тракторларны бүдүрерин 600—625 муңга чедир көвүдедир ужурлуг.

• • •

ССРЭ көдээ ажыл-агыйга ужар чүүлдү ажыглаарының пионери болуп турар болгаш ону ажыглаар талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Эрткен чылда агаардан 55,8 миллион гектар тарылганы болгаш олуртулгаларны ажылдап кылган.

• • •

Революция мурнундагы Россияга чүгле 10 дуржулга көдээ ажыл-агый станциялары, 13 дуржулга шөлдери, 2 лаборатория болгаш 2 үрезин-хыналда станциялары ажылдап турган. Ам ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый талазы-биле эртем-шинчилел четкизи мындыг: 178 эртем-шинчилел институттары, 479 дуржулга болгаш селекция станциялары, 1310 дуржулга шөлдери болгаш лабораториялар, күрүнениң 1650 сорт участоктары.

• • •

1928 чылда Ростов областың Сальск ховузунуң кур черлеринге организастаан «Гигант» совхоз — Совет Эвилелиниң баштайгы тараалаң совхозу ол чылдарның дургузунда чуртка 10 миллион центнер ажыг тарааны берген. Ол ажыл-агыйның чыл бүрүде берип турар тараазы-биле 270 муң кижини — амгы үениң улуг хоорайын хандырып болур. «Гигант» совхоз тараадан аңгыда хөй сүт, эът, чуурганы база берип турар.

• • •

Совет Эвилелинде чоннуң кижи санынга онаажтыр 35,7 килограмм чигирни, азы чижээ, АКШ-тыындан бүдүн чартык катап хөйнү бүдүрүп турар. Ындыг чедиишкин сёёкла тарылгазының күчүлүг баазазының тургустунганы-биле хандыртынган, чигир сёёклазының тарылга шөлү 3,8 миллион гектар болуп турар. Ол болза Революция мурнундагы шөлден барык алды катап хөй дээни ол.

• • •

1921 чылда ССРЭ-ге шай плантациязы чүгле муң гектар турган, а ам 70 муң гектар ажып турар. Ооң дүжүдү чурттуң херегделин бүрүнү-биле хандырып турар. Даштыкыдан шайны чүгле ассортиментини немээри-биле ап турар.

• • •

Туркменияда суггат ажылынга 50 миллион рубльди үндүрүп бээр дугайында В. И. Ленинниң 1918 чылда ат салган декреди совет ирригацияга эгени салган. Ортаакы Азияның хөвең ажылдыг районнарынга суггатты катап тургузуп, хөгжүдериниң бирги планын 1922 чылда чогаадып кылган.

Ам чуртта суггаттыг чер 10 миллион гектар болуп турар. 1970 чылдың төнчүзүнде ооң шөлү база 2,5—3 миллион гектар немежир.

• • •

Ажылчы тараачыннарның көдээ ажыл-агыйдан алыр боттуг орулгалары 1913 чылдыы-биле деңнээрге, 8,5 катап көвүдээн. Колхозчуларның күш-ажылының магадылалдыг төлевирин чер болганда боттандырган. 9 миллион хире колхозчулар колхозтар кежигүннеринге пенсиялар болгаш пособиелер дугайында хоойлуну ёзугаар пенсияны ап турар.

• • •

1936 чылдан эгелээш хереглел кооперациязы көдээге кол садыг системазы болу берген. Ол үеден бээр ооң садыг четкизи 2,5 катап калбарган, а тускайжыткан магазиннерниң саны 13,6 катап көвүдээн.

(СЭТА).

Малчыннарның чедиишкини

Улуг Октябрьның 50 чылының бүгү улус байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш чарышпышаан, Мордва АССР-ниң, Волгоград, Винница, Кострома, Одесса, Рязань, Томск болгаш Чернигов областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күрүнеге сүт, эът, чуурга болгаш дүк садарының планын чедиишкинниг күүсеткен.

• • •

Амур, Горький, Киев, Новосибирск, Псков, Соңгу-Казахстан Тернополь болгаш Черновицы областарның көдээ ажыл-агый ишчилери Улуг Октябрьның 50 чыл оюнуң бүгү улус байырлалын төлептиг уткуур дээш чарышпышаан, күрүнеге сүт, эът, чуургалар, дүк садарының чыл планын чедиишкинниг күүсеткен.

Мал ажылының продуктуларын садары үргүлчүлевишаан.

КАРТОФЕЛЬ САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Ленинград, Киров болгаш Чита областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Совет эрге-чагырганың 50 чылынга алдар кылдыр күрүнеге картофель садарының чыл планын чедиишкинниг күүсеткен.

ШАЛЫПЧЫ БРИГАДА

Кызыл хоорайның 26 дугаар кварталынга доктаай кааптаал. Бедип үндүрлээн дөрт каът бажыңнарның ортузунда амыдырал хандырылга комбинадының ийи каът бажыңы. Улуг-даа, биче-даа кижилер олче шууржар. Сагыжынга тааржыр пөстерни садып алган кижилер аңаа келгеш, боттарының чагыгларын киирип турар. Оларның чамдыктары даараткан хептерниң таарымчалыын магадап, өөрүп четтиргенин илереди турарлар.

Чагыгның саны хүннүң-не ортумаа-биле 10—15 чедип турар. Кижилерниң сагыш-сеткилинге тааржыр, шевергин чараш хептерни быжып, даарап берип турар цехте коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чедип алган шалыпчы бригада ажылдап турар. Оларның удуртукчузу Нина Ивановна Кураева он ажыг чылдар улаштыр бригаданы удуртуп келген. Ол улуг-даа, аныяк-даа кижилер-биле ажылдап өөренген.

— Совет Тываның 20 чыл оюн таварыштыр коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алган бис. Кежигүннер шуптузу күш-ажылдың шалыпчылары. Бисте ажыл үзер кижи чок.

Кайы-бирээвис кандыг-бир чугула херек ужун ыңай-бээр чорүй барган болза, ооң кылыр үлүүн шуптувус демниг кылып, хүнде кылыр үлүүвүстү шынарлыы-биле ажыр күүседип турар бис — деп чугаалааш, Нина Ивановна даарап доозупкан платьезин хеп базар черге аппарып салгаш, хере бастыра берди.

Шалыпчы бригаданың даараныкчы бүрүзү ажылынга дыка мергежээн. Оларның бүдүрүп турар продукциязы эки шынарлыг. Бо шевергер даараныкчыларның бедик мергежилин чедип ап, бешки разрядтың нормазын дужаап алганнар. Эртенгиниң сес шактан кежээ 6 шакка чедир ажылдаар. Ур үениң иштинде чаңгыс черге олура ажылдаарга шыланчыг. Ынчангаш эртен 10 шакта, дүъште 3 шакта бүдүрүлге гимнастиказын организастап турар.

Коллектив бүрүзү Улуг Октябрьның 50 чыл болур байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбарткан.

— Колхоз рыногунда хандырылга комбинадында платьелер даараар цех-биле социалистиг чарышты салган. Чарыштың негелделерин хуралга чугаалашкаш хүлээп алган.

Н. И. Кураеваның удурткан бригадазы чарыштың негелделерин күүседип турар. Ынчалза-даа чарыштың түңнелин ай санында үндүрер дугайында айтырыгны Нина Ивановна даараныкга цегиниң начальниги М. М. Тутининага, хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының директору В. В. Бархатовка каш удаа тургускан. Ол чугула саналды херекке албайн турары хомуданчыг.

—Материалдыг деткимче кижилерни күш-ажылче сорук киирер болгай. Өске организацияларда болгаш коллективтерде социалистиг чарыштың түңнелин өй-шаанда үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактаар ажылды үнелеп көрүп турарын магадаар-дыр бис—деп, Нина Ивановна чугаалады.

Шалыпчы бригаданың кежигүннериниң чамдыызы кежээки школада өөренип турар болгаш политинформация эрттиреринге идепкейлиг киржип турарлар. Олар СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң материалдарын таныжып көрген.

ЧУРУКТА: Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары (солагай таладан оң талаже) Н. А. Сухорослова, Т. Я. Соловьёва, Н. Я. Корявина, М. Н. Ильичёва олар ажыл үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ сөзү болгаш фотозу.

СЕМИНАР

СЭКП Тес-Хем райкому 1967—1968 чылдарда партия чырыдыышкынының четкилерин четчелээриниң ажылын дооскан болгаш пропагандистерниң мергежилин бедидер талазы-биле ажылды чорудуп эгелээн. Ол сорулга-биле райком пропагандистерниң бир хүннүг семинарын эрттирген.

Пропагандистерниң семинарынга Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң идеология ажылдакчыларының Омск чөвүлел хуралының ажылының түңнелдериниң дугайында база делегей байдалының дугайында лекцияны СЭКП Тыва обкомунуң лектору В. Л. Биче-оол кылган, салдынган айтырыгларга четче харыыларны берген.

Пропагандистер Октябрьның 50 чылынга ТК-ның Тезистерин өөрениириниң база пропаганда ажылын чорударының методиказының дугайында лекцияларны база дыңнааннар.

Байырлалдыг чылда районнуң ажыл-ишчилери социалистиг чарыштың хүлээлгелерин канчаар күүседип турарының дугайында илеткел база болган.

Илеткелди СЭКП райкомунуң секретары М. Артаев, лекцияларны райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы Т. Ликтан болгаш райкүүскомнуң даргазының оралакчызы Н. Чындыгыр олар номчааннар.

БИСТИҢ ДИЛЭЭВИС

Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга чедир каш хонук арткан, бүгү совет улус төөгүлүг байырлалды күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш, улус ажыл-агыйында улуг чедиишкиннерни чедип ап турарын радиодан шак бүрү дыңнап, парлалгадан номчуп турар бис.

Улуг байырлалды бистиң Сесерлиг суурувус чүнүң-биле уткуур дээш, чүнү кылып турарыл? Ажыл-агый талазы-биле чамдык ажылдарны кылган бис, ынчалза-даа четпестер хөй. Хандырылга талазы-биле улуг четпестер бар.

Магазин ажылдаваандан бээр үш ай болду, радио чамдыкта шуут дыңналбас, электри чырыы чок, суур караңгы. Суурда школа, эмнелге, клуб, библиотека, угааны четпес уруглар бажыңы, магазин имир киргенде, ажылдаар аргазы чок болуп турар.

Коммунистиг партия, Совет чазак кижи дугайында канчаар-даа аажок сагыш салып, хөй хөреңгини үндүрүп турар болгай. Оон бир херечизи «Совет улустуң чаагай байдалын улам бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалы болур. Колхозчу ажыл-ишчилер бистер, ол доктаалды бүгү сеткиливистиң ханызы-биле уткуп, партиявыска четтиргенивисти илергейлеп, каш дакпыр күш-биле ажылдаарывысты аазаан бис.

Бистиң суурувуста четпестерни эдип, колхозчу ишчилерниң культура-амыдыралын хандырар талазы-биле чогуур хемчеглерни алырын СЭКП-ниң Бии-Хем райкомундан дилеп турар бис. Сесерлиг «Тиилелге» колхозтуң база бир чугула участогу болгай. Колхозта партия организациязы колхозчуларның хандырылгазынче кичээнгей салыр өй келген. Совет эрге-чагырганың чартык чүс чылының улуг байырлалын радио, чырык, магазин чок уткуурувус ол бе? деп айтырыгны Сесерлигниң чурттакчылары салып турар апарган.

К. ДОТПА,
чолаачы.

ШЕФТЭЭШКИН

Улуг-Хем районнуң Баян-Кол ортумак школазының үстүкү класстарының өөреникчилери болгаш башкылары «Х Улуг хурал» колхозтуң 6 гектар картофелин үш хүн касчып тургаш, ажаажып берген.

Шефтээшкинниң түңнелинде шупту 20 тонна картофель ажааттынган болгаш шыгжамырда урдунган.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң Черби салбырының ажылчыннары болгаш Чербиде школа тудуунуң ажылчыннары дыштаныр хүнде «Тиилелге» совхозтуң Кара-Хаак салбырында хойжузу Чооду Бегзиниң кыштаанга шефтээшкин кылгаш, 600 баш хой кирер кажааның көржениң хооргаш, кыжын ажыглаар кылдыр штапельдей чып берген.

Р. ОЧУР-ООЛ.

ДАШТЫКЫДА

АЗИЯНЫҢ БОЛГАШ АФРИКАНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

ОН ДӨРТ АМЕРИК САМОЛЁТТУ ДҮЖҮР АТКАН

ХАНОЙ. Вьетнам улус армиязының агаардан халдаашкынга удур камгалал кезектери октябрь 4—5 хүннеринде ВДР-ниң девискээриниң агаарынга база 14 америк самолётту дүжүр аткан.

• • •

Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының, Шолон межуда дайылдажып чоруп турар дайынчылары сентябрь 28-те америк агрессорлар-биле тулчуушкуннарга 100 ажыг америк шериг албанныгларны сандан үндүрген болгаш сес америк самолётту дүжүр аткан.

СОВЕТ ЭМЧИЛЕР КЕНИЯДА ЧЕДЕ БЕРГЕН

НАЙРОБИ. Кисумунуң национал хептерин кеттинген чүс-чүс чурттакчылары ында чеде берген совет эмчилерни уткуп алган. Совет Эвилелиниң эмчилери Кенияның улузунга белек кылдыр ССРЭ-ниң тудуп берген госпитальга ажылдаар.

Аалчыларга байыр чедирбишаан, Кисумунуң даргазы Грейс Оньянгонуң медеглээни: Совет эмчилерниң келгени болгаш оларның госпитальга ажылы ССРЭ биле Кенияның арызында найыралчы харылзааларны хөгжүдеринге чугула салыышкын болур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

ХАРТУМ. Судан Республиканың Керим хоорайында ногаа болгаш чимис консервыларының заводун Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп, ажыглалга киирген. Бүдүрүлгениң дериглериниң шенелдези чедиишкинниг эрткен.

Завод чылда беш миллион чедир лааза ногаа болгаш чимис консерваларны бүдүрүп үндүрер.

СОЦИАЛИЗМНИ ТУРГУЗАРЫ — ЭЧИС СОРУЛГА

ЗАНЗИБАР. 30 чыл болгаш Танзания долу утка-биле алырга, социалистиг чурт болган турар. Ындыг болза-даа бо эчис сорулганы эң кыска хуусаада чедип алырынче чүткүп турар бис деп, Танзанияның бирги оралакчы президентизи Абейд Каруме Дар-эс-Саламда национал албан чериниң организациязының кежигүннериниң мурнунга чүве чугаалап турган медеглээн.

Бо сорулганы күүседири колдуунда бистиң аныяктарывыстың херээ болур деп, Каруме чугаалаан. Чурттуң байлактарын улустуң эргезинге шилчидип бээрин көрүп турар аруш декларациязының сорулгаларын күүседири-биле хүлээлгени кижи бүрүзү бодунга алган турар ужурлуг дээрзин ол демдеглээн.

КҮРҮНЕНИҢ КОНТРОЛЮНГА

ЗАНЗИБАР. Занзибарның чазаа таакпы кылыгларны чурт иштинче киирерин бодунуң контролюнга алган болгаш ону эргелеп башкарарын садыг департаментизинге дааскан. Ам даштыкы садыг талазы-биле хуу секторнуң холунда чүгле юбелир кылыглар, шаң болгаш бажың херекселдерин чурт иштинче киирери арткан.

«ПОРТУГАЛИ» ГВИНЕЯНЫҢ ПАТРИОТТАРЫНЫҢ ЧЕПСЕКТИГ ДЕМИСЕЛИНИҢ КАЛБАРГАНЫ

ДАКАР. Гвинеяның болгаш Ногаан мээс ортулуктарының хамаарышпас чоруунуң Африка партиязының (ЦАИГК-ның) Политбюрозу португали колонизаторларга удур чепсектиг демиселди улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажып көрген. ЦАИГК-ның ында тараткан дыңнадыында айтып турары болза, Политбюро партия ажылының тодаргай айтырыгларын база чугаалажып көрген. Ылаңгыя дүжүт ажаап алыышкыны болгаш өөредилге чылы эгелээни-биле, «португали» Гвинеяның патриоттарының хостаан районнарын аъш-чем-биле хандырары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көрген. Сентябрьда Хосталга армиязының отрядтары элээн черлерге тулчуушкуннарны соксаал чок чорудуп келгенин дыңнадыгда оон ыңай айтып турар. Ол тулчуушкуннарның үезинде португали колониалисчи шеригниң чүс ажыг солдаттарын өлүрген болгаш балыглаан, элээн каш шериг машиналарын буза тевискен, боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти хунаап алган. (СЭТА).

Нигерияда дайын чорудулгалары

ЛАГОС. (СЭТА). Федералдыг шериглер артиллерия-биле боолап, агаардан бомбалаан соонда, Нигерияның Чөөн облазының найысылалы Энугуну ээлеп алган. Ам федералдыг чазактың шериглери чөөн-нигерий шериглерниң удурланыышкынының чамдык одагларын узуткаар талазы-биле хемчеглерни үргүлчүлеп турар.

Билдингени-биле алырга, федералдыг чазак Энугунуң хамааты чонунга хамаарыштыр күчүлээшкинни болдурбас дугайында дужаалды шериглеринге берген. Ындыг болза-даа чазак шериглери удурланган кижилерни шыңгыызы-биле шаажылаар дээрзин баш бурунгаар сагындырган.

Энугуну камгалап турган чөөн-нигерий шериглер федералдыг шериглерге үзе кирдиртпээн кара чаңгыс орук-биле мурнуу чүкче аткаарлаан. Ында тараткан дыңнадыгларны ёзугаар алырга, чөөн-нигерий ёзу-чурумнуң баштыңы бодунуң албан кылыр черин Энугудан мурнуу талаже чүс километр хире ырак турар Умуахия хоорайже көжүрген. Оон шериглерин ибо дээр аймак улустар колдадыр чурттап турар районнарда мөөңнеп турар.

Дайын чорудулгаларының бүгү үезинде Энугуга турган америк консуль чериниң бүгү составы Чөөн Нигерияның найысылалындан үнүп чорутткан.

Ортаакы-Барыын штаттың чөөн талазында дайын чорудулгаларының участогундан алдынган медээлерниң херечилеп турары болза, федералдыг шериглер Агбор хоорайны ээлеп алган соонда чөөн-нигерий шериглерни хемче чыгап, хемниң чөөн эриинче оларның кежерин доза шавары-биле хемчеглерни ап турар.

Америк негр турлагларның ажы-төлдери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың негрлер чурттаар болгаш Пуэрто-Рика турлагларының ажы-төлдерин көөрге, шинек чок, шагзыргай, ирик диштерлиг, витамин чедишпээни илдең шинчилиг, курт-кымыскаякка, хээчи күскелерге безин ызырткан сорбуларлыг, аар-берге аарыгларга таварышкаш, каданнап аарааны илдең, кээргенчиг — деп, америк уруглар эмчизи Роберт Коулс тайылбырлаан.

Ол уругларның хөйү школага-даа өөренмес, музей деп чүнү ынча дээрин билбес, ном номчувас. Ынчангаш чажындан тура-ла арагалаар, наркотиктер ажыглаар чаңга өөренир, оон кем-херек үүлгедир кайгалдарның аспаанга кирер деп, «Харперс мэгэзин» журналдың сентябрьда үнген дугаарынга Р. Коулс бижээн.

Пентагон дүвүреп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Форттуң автокомпаниязы — АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда шериг техниказынга артык кезектер бээр кол хандырыкчы. Ынчаарга автомобиль тудугжуларының он сес хонукта үргүлчүлеп турар ажыл соксадыышкыны ол дериг-биле хандырарын саадатткан.

Пентагоннуң телеграммазынга дүвүрээн компанияның төлээлекчилери профэвилел удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннарны далаштыг чурумну ёзугаар катап эгелээн.

Үш чурттарның саналы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Камбоджа, Конго (Браззавиль), Йемен КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXII сессиязының хүн чурумунга чаа айтырыгны — «КНО-нуң Көрейни каттыштырар болгаш катап тургузар талазы-биле комиссиязын» дужүрер дугайында айтырыгны киирерин саналдаан. Ол чурттарның саналында чугаалап турары болза, бо комиссияны КНО-нуң Уставынга чөрүштүр тургускан. 20 чылдарның дургузунда КНО-га «көрей айтырыын» чугаалажып көргени кандыг-даа депшилгени чедип албаан. Комиссия Көрейниң каттыжарын чүгле чоокшуладып шыдаваан эвес, харын америк агрессорларның холунга чепсек болу берген, катап каттыжышкынны боттандырарынга улам улуг моондак болуп турар.

Бо комиссияның турары көрей улустуң эрге-ажыктарынга чөрчүп, Мурнуу Көрейни америк шериглерниң эжелээринге дузалап турар дээрзин үш чурттарның саналында демдеглеп турар.

Индонезияның Национал партиязын хоругдаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Суматраның каттышкан шериг округунуң командылакчызы генерал-майор Кусено Унтомо Суматраның бүгү девискээринге Национал партияны хоруур дугайында дужаалды үндүрген. Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң албан ёзузунуң медээлерин барымдаалааш, Джакартадан дыңнатканы-биле алырга, Национал партия Сукарнону деткиирин үргүлчүлээр болза, ол хоруушкун күштүг болуп артар дээрзин командылакчының дужаалында демдеглеп турар.

Соңгу болгаш Мурнуу Суматраның шериг округтарының командылакчылары оон мурнунда ол-ла чылдагаан-биле Национал партияны хораан болгаш тараткан.

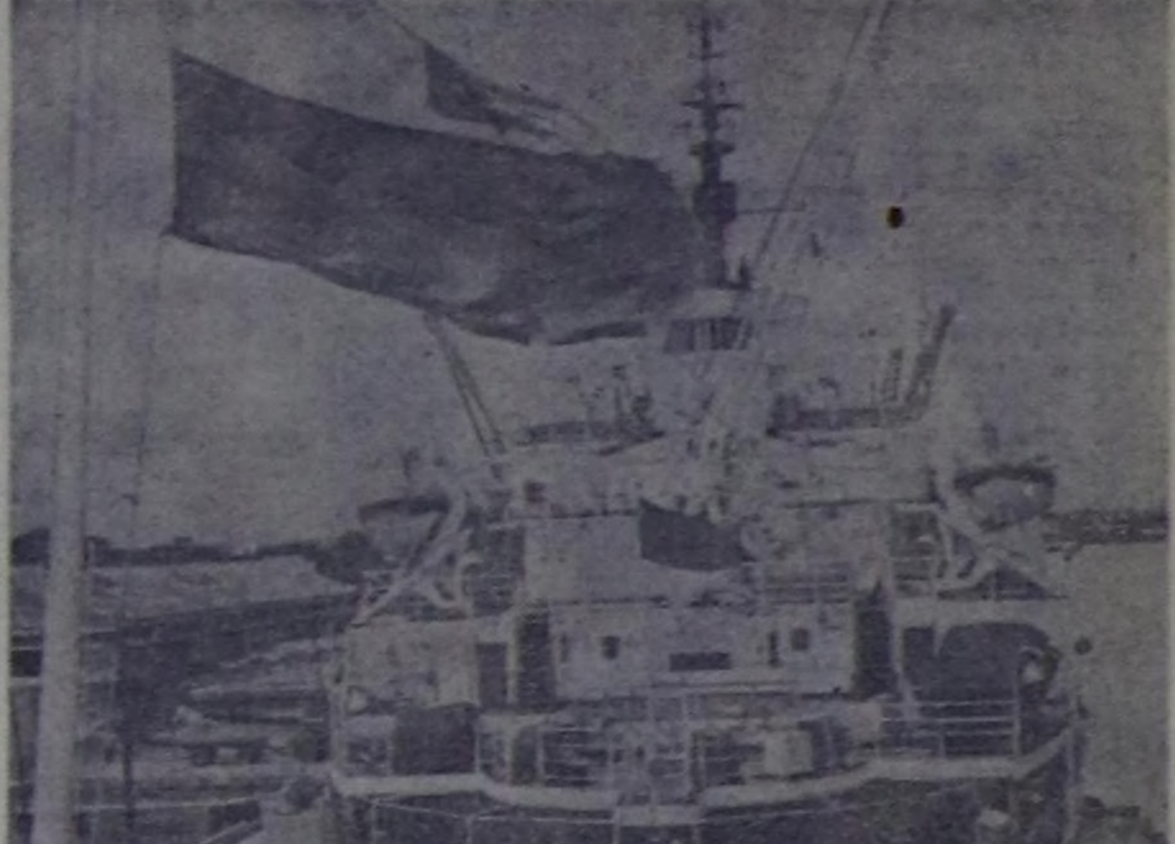

ВЬЕТНАМНЫҢ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Америк агрессорларның агаардан халдаашкынналарын Хайфоңнуң чону маадырлыг ойтур шаап турар. Хоорайда амыдырал-чурттаглга байдалы таарымчалыг. Портка келген судноларның чүъгүн дүрген дүжүрүп турар.

ЧУРУКТА: совет судно «Перекоп» суг өртээлинде.

Фото Л. Портерңии. СЭТА-ның фотохроникаzы.

АЖЫЛЧЫН-ТАРААЧЫН КҮРҮНЕ

(Герман Демократтыг республика 18 харлаан)

Германияның төөгүзүнде баштайгы ажылчын-тараачын күрүнези — ГДР-ниң боттарының хүлээп көрбейн турарының херээнге бонн политикчилерниң туружу, амгызы ышкаш, кажан-даа ол хире хоозун кылдыр, илереттинмейн келген боор. Бодунуң туруп келгениниң 18 чылдарының дургузунда ажылчын-тараачын күрүне аажок быжыккан. ГДР сайзырангай индустриялыг он-он чурттарның одуруунда туруп турар — ол бора хөмүр даш тывыышкынның талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Ында бора хөмүр даштың курлавыры 40 миллиард тоннага санаттынып турар. ГДР бүгү диптерге алдаржып сургажаан болбаазын машиналарны болгаш станоктарны бүдүрүп үндүрүп турар. Герман Демократтыг Республика судноларны дашкаар үндүрер талазы-биле делегейде чедиги черни, балыктаар суднолар тудуунуң талазы-биле үшкү черни ээлеп турар. ГДР—улуг химияның, бирги чергениң машина тудуушкун, электроэнергетика, тудуг, чиик болгаш полиграфия үлетпүрүнүң чурту. «ГДР-ге кылган» деп маркалыг ылаптыг механиканың приборлары, пөс-таавы, идик аймаа болгаш өске-даа хөй чүүлдер делегей рыногунга эки үнелээшкинни чедип алган.

Республика делегейниң чүс ажыг күрүнелери-биле садыг-экономика, эртем-механиктиг болгаш культурлуг харылзааларны тудуп турар, дыка хөй чурттарда дипломаттыг, консуль болгаш садыг төлээлекчи черлерлиг, делегейниң эң янзы-бүрү шуулганнарынга киржип турар. Делегейниң 265 организацияларының кежигүнү болуп турар.

Тайбынга ынакшылдыг социалистиг герман күрүне улустар аразынга тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, найырал болгаш кады ажылдажылга дээш чайгылыш чок демиселчи болуп, бүгү делегейге ханы хүндүткелди чедип алган. Республиканың ажылчы чоннары, дайзыннарының калчаалыг халдаашкыннары турзажок, боттарының шилип алган оруу-биле чайгылыш чокка бар чоруур. Ам, кажан боттарының күрүнезиниң 18 чыл оюнда, олар боттарының чаагай херээниң эргежок чугулазынга болгаш чөптүүнге кажангызындан-даа артык быжыг бүзүрелдиглер.

1967 чылда ГДР-ге политиктиг чугула болуушкуннар болгулаан: бо чылын Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының VII съездизи, улус палатазынга соңгулда, Хостуг немец анныктар эвилелиниң VIII съездизи, делегейниң Лейпцигке ийи ярмаркази болган, чүгле иштики эвес, харын база делегейге ужур-дузалыг дыка хөй хемчеглерни боттандырган. Республиканың ажылчы чоннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн төлептиг уткуур-биле белеткенип турар.

ГДР-ниң ажылчы чоннары сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузар талазы-биле ГСЧП-ниң VII съездизиниң салган сорулгаларын күүседир дээш бүгү-ле күжүн болгаш билиин берип турарлар. Бо хүннерде, кажан Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга белеткелди күштелдирип турар үеде, Совет күрүнениң юбилейинге алдар болдурган социалистиг чарыш улам калбарып турар. Социалистиг чарыш чорүп турда, чаа үнелиг саналдарны киирип, бүдүрүлге даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседип, хөй миллион марканы камнап ап турар.

1966—1967 чылдарның дургузунда республика бодунуң экономиктиг хөгжүлдезинге чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1965 чылдыы-биле деңнээрге, 1966 чылда национал орулга 4.5 хуу өскен болгаш 3.7 миллиард марка болган. Үлетпүр бүдүрүлгелер 1965 чылдыындан 130 миллион марка (6 хуу) хөй продукцияны бүдүрүп үндүрген. Сөөлгү он чылдарның дургузунда машина тудуушкун, химия болгаш электроэнергетиктиг үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээлин үш ажыг катап көвүдеткен. Көдээ ажыл-агый чыл келген тудум, улам хөй аъш-чем бараанннарын чонга берип турар. 1961 чылдан 1965 чылга чедир үениң дургузунда чуртта гектар черден алган тараа культураларының дүжүдү чыл бүрүде ортумаа-биле 26 центнер болган. Эрткен чылда бир инектен саап алган сүт 3.088 килограммга чедир көвүдээн. 1966 чылдың августка чедир мыйыстыг бода малдың баш саны чүс муңга көвүдээн болгаш ам 5.1 миллион болуп турар.

Бо чылын республиканың ажылчы чоннарының чаагай амыдыралы улам бедээн. Чоннуң орулгалары көвүдээн болгаш оон садып алыр аргалыы бедээн. Августуң төнчүзүнден эгелээш, ГДР-ниң ажылчы чоннары беш ажыл хүннүг неделяже шилчээн.

Партия биле чазак ажыл-агыйны башкарып чорударының социалистиг аргазының артык күштерин эң долу ажыглаар дээш ажылдың улам дээштиг болгаш ажыктыг чаа-чаа аргаларын болгаш хевирлерин хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилерниң идепкейлиг киржилгези-биле дилеп тыварын могаг чокка чорудуп турар. Республика планнаашкынының болгаш удуртулганың чаа экономиктиг системазын боттандырарының ийиги үе-чадазында туруп турар. Чаа экономиктиг системаның ужур-утказы болза, политиктиг болгаш экономиктиг бүгү-ле быраларны улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге, ГДР-ниң бүгү талазы-биле быжыглаарынга болгаш чоннуң амыдырал деңнелин бедидеринге ажыглаарында болуп турар.

Боттарының күрүнезиниң 18 чыл болган оюнуң чылында ГДР-ниң ажылчы чоннары немец черге марксизм-ленинизм идеяларының тук тудукчузу болуп, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының долгандыр улам сырый каттыжып алгаш, келир үеже уткуштур бүзүрелдиг бар чоруур. Мынчангаш ажылчы чоннарның политика талазы-биле дайзыннарының кандыг-даа оралдажыышкыннары бодунуң салым-чолунуң ээзи болган улустуң бузулбас чаңгыс эви — ажылчын-тараачын күрүнениң быжыг үндезинин тура тепсип шыдавас. Улуг байырлал—Совет күрүнениң алдарлыг юбилейинге белеткенмишаан, ГДР-ниң ажылчы чоннары Лениниң болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чурту-биле, коммунизмни тургузуп турар улус-биле найыралды карак огу ышкаш камгалап турар.

Берлин.

Михаил НИКИТОЧКИН,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Удавас үнер чаа шии

Улуг Ленинниң адын эдилээн хоорайның ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлери тыва национал кадрларны белеткеп бээр талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ачы-дузаны чедирген болгаш чедирип-даа турар. Ылаңгыя, революцияның кавайы болур ол хоорайга тускай эртем-билиг чедип алганнардан дыка хөй тывалар бодунуң республиказының культура тургузуушкунунда чединишкинниг ажылдап, чонунга бараан болуп турар.

Бо юбилейлиг чылдың чайынында Ленинградтың театр, музыка, кинематография институдун 13 тыва оолдар, кыстар чединишкинниг дооскаш, Тываның хөгжүм-шии театрында ажылдап кирген. Олар август, сентябрь айларда К. Симоновтуң «Бистиң хоорайывыстан келген оол» деп шиизин Бай-Тайга, Өвүр, Тес-Хем районнарның ажылчы чоннарынга сонуургадып көргүскен. Дээди эртемниг аныяк артистерниң кайгамчык уран мергежилдиг ойнаарын бо районнарның чону магадаан.

Олар ам бо хүннерде сураглыг француз шии чогаалчызы Жан-Батист Мольерниң делегейниң классиктиг шии чогаалының фондузунче кирген «Тартюф» деп шиизин тыва дыл кырынга көргүзери-биле белеткеп турар. Ол шиини оларның башкылары: РСФСР-ниң улустуң артизи, профессор Л. Ф. Макарьев база Л. Г. Гаврилова тургускан. Тыва оолдар, кыстар ону институтка өөренип тургаш, орус дылга ойнап күүсеткеш, ленинградчыларның сонуургал, макталын база-ла чаалап алганнар.

Аныяк артистерден тургустунган бөлүктүң режиссёру И. Т. Комбу (база-ла ол институттуң режиссёр факультедин дооскан) мынча деп чугаалады:

— «Тартюфту» бо айның 10-дан ынай-ла үндүре бээр боор бис. Моон мурнунда белеткенгеш, орус дыл кырынга ойнап каапкан болгавыста, амгы белеткелинде бергедээр чүве чок, чүгле тыва дыл кырынга очулгазын эки доктаадып алыр. Ол шиини орузундан тывазынче Юрий Кюнзегеш, Владимир Серен-оол олар очулдурган. Шии берге, нарын. Ынчалза-даа ол бергелерни ажып эртер дээш кызымак-ла белеткелди чорудуп тур бис. Шииниң ойнакчыларының идик-хевин Ленинградтың фабриказынга даарап кылган чүве. Ону бо хүнгү тыва кижиниң аажы-чаңы, бо хүнгү идик-хеп-биле ойнап турар. Ынчалза-даа авторнуң кол шугумун, шак ол үелеги болуп турган болуушкунну, ынчангы амыдыралды хажытпайн турар бис.

Чурукта: «Тартюф» деп комедия шииниң сөөлгү көргүзүүнүң бир көргүзүү. Оң талазындан эгелеп: Эльмираның ролюнда артист Роза Чооду, Тартюфтуң ролюнда артист Солун-оол Люнлюп, Доринаның ролюнда Ирина Даваа.

Т. САЯН-ООЛ.

ХАМААТЫ КАМГАЛАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

(Номнар допчулалы)

СЭКП-ниң Программазында, XXIII съездиниң материалдарында болгаш өске-даа партийжи документилерде, империалистиг эжелекчилерге удур бүгү совет улустуң кол сорулгазы болза бистиң чуртувустуң база өске-даа социалистиг чурттарның камгаланыр күчүзүн доктаамал быжыглаары кылдыр демдеглээн.

Массалыг узуткаашкынның чепсээнден чединишкинниг камгаланыр төлээде, чурттакчы чоннуң ортузунга янзы-бүрү ажылды чорудары улуг ужур-дузалыг. Бо чугула ажылга библиотекалар база улуг рольду ойнап болур. Библиотекаларның кол сорулгазы болза массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгаланыр талазы-биле номнарны номчукчуларга хүн бүрүде пропагандалаары, номнар делгелгезин, плакаттарны, картотекаларны организастаары болур.

1945 чылдың август 6-да атомнуг бомбаны Японияда Хиросимо хоорайже америк самолёт октаан. Самолёт 7 километр хире бедикке ужуп турган. Атомнуг бомба 720 м бедиктен хоорайның төвүнге дүшкен. Ооң халавындан хоорайның хөй кезии бузулган. Чартык миллион чурттакчы чоннуң 100 муңу өлүрткен, база ол хирези аар балыглаткан. Муң-муң кижилер элээн үе эрткен соонда чырык херелиниң аарыындан өлген. Оон чүгле 3 хонук эрткенде, база-ла Японияда Нагасаки хоорайже ийи дугаар атомнуг бомбаны октаан. Американың Каттышкан Штаттарының империалистери атомнуг вектиң «эгелээшкинин» ынчаар «демдеглээннер». Олар эртемниң улуг чединишкинин дайынны кыпсырынга ынчаар ажыглааннар.

Ядролуг чепсек эң-не күштүг, аар дээштиг. Ооң дугайында **И. Власовтуң «ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕК БОЛГАШ ООН КАМГАЛАНЫРЫ»** деп номунда ядролуг чепсектиң өлүмнүг дээштиг факторлары: согуушкуннуг чалгыг, чырык херелдениишкинни, өттүр дээр радиацияның радиоактивтиг халдавырының дугайында, ол чепсек кижи төрелгетенге кайы хире улуг айыылды болгаш когаралды чедирерин допчузу-биле бижээн. Ядролуг чепсектен коллективтиг болгаш хуула камгаланып болур. Коллективтиг камгаланырда, кылымал камгалал черлерин, подвалдарны, шахталарны, өске-даа казып каан черлерни ажыглаар. Хууда камгаланыр аргаларга: противогаз, пөстен кылган маскалар, хөвең-марлялар, тускай камгалал хептери хамааржыр. Ядролуг халдаашкынның үезинде чурттакчы чоннуң бир-ле дугаарында чүнү билип алырын, кандыг дүрүмнерни сагыырын, номчукчулар бо номдан билип алырлар. Совет Эвилелинде ядролуг чепсекке удур демисежиириниң болгаш чурттакчы чонну оон камгалап алырының хемчеглери бар болганда, ядролуг халдаашкынның үезинде өлүм-чидиригни эвээжедип болур — деп, номнуң төнчүзүнде бижээн.

Ядролуг чепсектиң өлүмнүг факторларының бирээзинге радиоактивтиг халдавыр хамааржыр.

1954 чылдың март айда «Аас-кежиктиг дракон» деп япон судноның командазы Оожум океанның чоогунда Маршаллов ортулуктарга балык тудуп ажылдап турган. Даң хаязында балыкчылар хенертен мурнуу-барыын чүкте чайыннанчак кызаңнаашкынны көрүп кааннар. Оон соонда кончуг дүрген, от дег кызыл шар өрү көдүрлүп үне берген. Ол шар ыш, туман-биле шыва алдына бергеш, чөөрту мөөгү хевирлиг апарган. Удатпаанда балыкчылар тунук дааштыг үнну дыңнап кааннар. Бо удаада американнар водородтуг бомбаны чазылдырганнар. Балыкчылар ол айыылды билбейн, ажылын уламчылап турганнар. Үр болбаанда булуттар дээрни бүргей алып, караңгылай берген соонда ак хүл дүжүп эгелээн. Ол-ла хүн кежээликтей балыкчыларның баштары аарып, хөңнү булганып эгелээн. Элээн каш хүннер эрткен соонда, оларның чамдыктарының кештериниң ажык турган черлери кызып, өскелериниң баштарының дүгү дүжүп эгелээн. Ийи неделя эрткен соонда, бүдүн команда шупту аарый берген. Дээрден дүшкен хүл хөй радиоактивтиг бүдүмелдерлиг болганының түңнелинде япон балыкчылар шак ынчаар аарааннар.

Радиоактивтиг халдавырдан камгаланырынга тускай чер бажыңнарны, подвалдарны, кылымал камгалал черлерин, противогаз, хөвең-марлялыг шарыышкыннарны, резина сапыктарны херегլээр. Чурттакчы чонну радиоактивтиг халдаашкын болган черге кайы хире үе иштинде турарын, хамааты камгалалының кандыг медээлери барын. **В. А. Медведевтиң «РАДИОАКТИВТИГ ЗОНАДАН КАМГАЛАНЫРЫНЫҢ АРГАЛАРЫ»** деп номундан номчукчулар допчузу-биле билип алырлар.

В. Л. Авербух болгаш **С. П. Петрова «ЧУРТТАКЧЫ ЧОННУҢ ХИМИКТИГ ЧЕПСЕКТЕН КАМГАЛАНЫРЫ»** деп номунда номчукчуларга химиктиг чепсектиң кижиге болгаш диириг амытаннарга өске-даа бүгү чүвелерге кайы хире улуг хора болгаш когаралды чедирерин, комбинезоннар, уктар, накидкалар, хол хаптары, противогаз болгаш өске-даа камгалал хептерин канчаар ажыглаарын, качыгдаан кижилерге баштайгы дузаны канчаар чедирерин долузу-биле бижээннер.

Бактериялыг чепсек кончуг «кара сагыштыг». Бо чепсектиң дугайында **А. С. Смирновтуң «ЧУРТТАКЧЫ ЧОННУҢ БАКТЕРИЯЛЫГ ЧЕПСЕКТЕН БОТ КАМГАЛАНЫРЫНЫҢ КОЛ АРГАЛАРЫ»** деп номунда көргүскен. Бактериялыг чепсек дээрге тускай бомбалар, миналар, снарядтар болур. Оларның иштинде аарыг тарадыр микробтар, продуктулар суп каан болгулаар. Бактериялыг чепсектиң халдаашкынын канчаар ылгап билип алырын, оон аараан кижилерге баштайгы дузаны чедирерин болгаш бодун оон камгалаарын, ижин тиви, сибирь язвазы, чума дээш өске-даа халдавырлыг аарыгларның өөскүдүкчүлериниң дугайын номчукчулар билип ап болурлар.

Кызылдың ном үндүрер чери **«МОНУ КИЖИ БҮРҮЗҮ БИЛИР УЖУРЛУГ»** деп брошюра үндүрген. Ында массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгаланыр талазы-биле аргалар номчукчуларга билдингир болгаш тодаргай бижиттинген.

Амгы үениң дайынынга, бир эвес империалистер дайын өөскүдүптер болза, чидириглер чүгле чепсектиг күштерге эвес, чурттакчы чонга база турар. Чепсектиң дээштиг фактыларын бүгү хамаатыларның билири болгаш оон камгаланып ап шыдаптар аргалы өлүм-чидиригни дыка эвээжедир.

Массалыг чепсектен камгаланыр талазы-биле номнар бистиң Н. К. Крупская аттыг библиотекада болгаш хоорайның өске-даа библиотекаларында бар. Партияның чаа шиитпири ёзугаар хамааты камгалалының айтырыгларын школаның 5—6—7 класстарынга бо чаа өөредилге чылындан эгелеп өөренир болганда, ону башкыларга, өөреникчилерге, чурттакчы чонга сүмелеп болур.

М. МАРТСАЙ,
Кызылдың Н. К. Крупская аттыг библиотеказының ажылдакчызы.

ПИОНЕРЛЕР СЕСЕРЛИИ

Октябрь айның 2-ниң хүнү Бүгү-эвилелдиң пионерлериниң воскресниги кылдыр чарлаттынган. Кызыл хоорайның бүгү школаларының пионерлери ол хүн Улуг-Хемни кежир көвүрүгнүң барык дужу черге сесерликти кылыр ажылдарга улуг үлүг-хуузун кииргеннер.

Дүштекиниң ийи шак четпейн чорда-ла, Кызылдың школаларының төлээлери чыскаалып алган, дружиназының туктарын киискиткен, сесерлик кылыр черге чыглып эгелээннер. Кижи бүрүзү демир хүүректерлиг болгаш дырбааштыг. Школа бүрүзүнден чүс хире пионер келген. Шупту чыылган пионерлерниң саны муң ажыг.

Таптыг-ла ийи шак турда, кыска митингини Кызыл хоорайның комсомол комитединиң бирги секретары Ю. Ф. Коновалов ажыткан.

— Эргим пионерлер! Бөгүн Бүгү-эвилелдиң пионерлериниң воскресниги чарлаттынган болгай. Бистиң хоорайывыстың пионерлери чаа сесерликти кылып эгелээр. Ол-даа болза Төрээн чуртувустуң юбилейлиг чылда ажыл-херектеринге дуза болуп чыдар. Ийи-үш чыл эрткен соонда бистиң бо турар черивисте силерниң ам олуртур ыяштарыңар ногаарарып, сериин хөлегезин берип, төрээн хоорайывыстың хевирин улам аян киирер — деп, эш Коновалов чугаалаан.

Оргу шөлдүң ортузунга Кызылдың пионерлер организациязының база хоорайның комсомол организациязының туктары салгынга хөлбеңейнип, пионерлерни шалыпкын ажылдаарынче кыйгырган. Каш-ла минута болганда ол-бо талаларда каскан черниң довураа опайгылап эгеледи. Бо пионерлер маңаа ажылдап турда, школаларның девискээринде өске арткан пионерлер база чаагайжыдылга ажылдарын кылып турар.

— Сөөлүнде барып маңаа чогум черле чүү болур ирги?—деп, Кызылдың пионерлер бажыңының директору эш Абросимовадан айтырдым.

— Маңаа Кызылдың парыгы-биле адааннажыптар хире чараш сесерлик турар. Билир болгай силер, бо черниң бичии адаанга чээрби чылдар үезинде Тываның Революстуг Намының хуралы болуп эрткен. Ынчангаш, бо мынчаар черле төөгүлүг черлер. Сесерликтиң ортузунга танцылаар шөл, ол-бо талаларынга волейбол болгаш баскетбол шөлдери тургузар. Өске сөс-биле чугаалаарга, маңаа ийи дугаар парк болур.

— Парыгывыс Гастеллонуң адын эдилээн болгай, а бо сесерликтиң ады чүү болурул?

— Чок болза «Подросток», чок болза «Ленинчи комсомол» деп алыр бис.

Чугаалажып турувуста ТВБ 31—68 дугаарлыг, олуртур ыяштар чүдүрген машина маңнап келди. Чиңгир-кызыл галстуктарлыг пионерлер машинаны үглепти.

— Бээр! Бээр!—деп, он дугаар школаның пионерлери хувааттынган шөлүнде туруп алган алгырыштылар.

— Баштайгы ыяшты олуртувус!—деп, артымда бир оол бүгүдеге дыңнатты. Ол алды дугаар школаның өөреникчизи Усков Гоша-дыр. Ооң чанында демир хүүректер-биле Барахтаева Люда болгаш Матонина Оля черни оргулаан турлар.

— Бо сесерликтиң төөгүзүнге шак ынчаар бижиир херек: «Маңаа пионерлерниң Бүгү-эвилел воскреснигиниң үезинде баштайгы ыяшты алды дугаар школаның өөреникчилери олурткан» деп, оон башка кайын боор!—деп, алдыгы школаның пионерлериниң удуртукчузу ынча дей тыртып кааш, уламчылады:— Чүс дугаар ыяшты база бис мурнай олуртур бис ыйнаан, оолдар?!

Оларның чанында школа-интернаттың пионерлери аллеяларны кылып турлар.

Ийи дугаар тыва школаның өөреникчилери онза шалыпкын ажылдааннар.

Чээрби алды дугаар кварталдың адаа болур көвүрүг чаны база ээн калбаан. Муң ажыг пионерлерниң дөрттүң бир кезии мында ыяштарны олурткан турлар.

Ынчангаш, Бүгү-эвилел пионерлериниң шалыпчы воскресниги организастыг болгаш үре-түңнелдиг болуп эрткен. Кызылдың школаларының пионерлери төрээн хоорайын чаагайжыдарынга боттарының шыдаар шаа-биле дузаны чедирген.

ЧУРУКТА: пионерлерниң воскресникче бар чоруру.

О. ТАРЫМА.
Фото В. ВЛАСОВТУУ.

Юбилейге концерт

Хүнүң-не, кежээкиниң чеди шакта Тээли суурнуң Культура бажыңынга хөгжүм үнү, хөйнүң ыры куттулуп эгелээр. Ол болза Совет эрге-чагырганың 50 чыл болур байырлалынга бараалгадыр концерт белеткээн аныяктар-дыр. Уран чүүлдүң бөлгүмүн ыраажы Сергей Донгак удуртуп турар.

Юбилейде көргүзер концерттиң программазы Совет эрге-чагырганың 50 чылынга тураскаадкан болгаш улуг башкы Ленин, партия дугайында номерлер колдаан. Байырлал шинчи кирген чоннуң сонуургалын хөйнүң ырлары база хаара тудуп турар.

Белеткеп турар хөйнүң ырларының аразында Новосибирскиге болган уран чүүлдүң девискээр аайы-биле көрүлдезинге үнелелди алган Р. Кендебильдиң «Аъдым» деп ыры база бар. Ону үш янзы үнге таарыштырган.

К. МОНГУШ.

Бай-Тайга район.

Самагалдайда делгелге

Тываның чурукчуларының Совет эрге-чагырганың 50 чылынга тураскаадкан делгелгези Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай суурда ажыттынган. Делгелге көрукчүлерниң улуг сонуургалын хайныктырып турар.

Бистиң бо делгелгевисте уран чуруктуң 32 санныг ажылдары кирген. Чурукчулар Г. Торлук, Саая Сарыг-оол, Т. Левертовская, И. Осипов, М. Петров, Ю. Курский, И. Туренко, Л. Спрыгин оларның база биске аалдап чорааннар — РСФСР-ниң улустуң чурукчузу В. Игошевтиң, москвачы Б. Поповтуң, Красноярскиниң чурукчузу Т. Рянпельдиң чуруктары делгеттинген.

Торлуктуң «Ажыл соонда», «Кежээки одарда», Сарыг-оолдуң «Партизаннар», Петровтуң «Тожуда», «Чайлаг», «Мөгелер», «Кадарчы», Курскийниң «Танцычылар» деп ажылы көрукчүлерниң кичээнгейин хаара тудуп, эки үнелелди алап ап турар.

Бо делгелге Самагалдайга Октябрьның улуг байырлалынга чедир турар. Ону Самагалдай суурга организастап тургусканы дээш Тываның Чурукчулар эвилелинге, бистиң чурукчуларга өөрүп четтиргенин тесхемчилер илереткен. Делгелге хагдынган соонда чуруктарның шуптузун ол районнуң ажыл-агыйлары, албан организация, бүдүрүлге черлери садып алыр күзелдиглер. Шак ындыг делгелгелерни моон соңгаар өске районнарның төптеринге, ажылчын суурларга организастап тургузар бис.

С. ЛАНЗЫ,
РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң Тыва салбырының баштаар чериниң даргазы.

Школачылар тиилээн

Өвүр районнуң Хандагайты суурнуң аныяктарының болгаш школаның бут бөмбүүнүң командаларының аразынга маргылдаа болуп эрткен. Башкылар хүнүнге тураскаадкан эш-хуунуң ужуражылгазын Хандагайты ортумак школаның командазы удаа-дараа ийиг халдаашкыннар-биле эгелээш (башкыларның адын сыкпазы-биле), удатпаанда суурнуң командазының хаалгазынче бир мячини киирип алган. Район төвүнүң ойнакчылары оюннуң ортаа үезинде 11 метрден киир тевер эргени чедип алганнар. Сан 1:1 апарган.

Оюннуң ийи дугаар чартыында школа командазының ойнакчызы В. Федусикин ам база бир мячини киир тепкен. 2:1 сан-биле район төвүнүң ойнакчылары уттурар хирелиг турган. Ынчалза-даа Суворовтуң киир тепкен бөмбүү санны деңнештирген.

Ужуражылганың төнчүзүнге чедир школаның командазы үшкү мячини район төвүнүң командазының хаалгазынче киирип шыдаан.

Башкылар хүнүнге тураскаадкан маргылдаа өөреникчилерниң тиилелгези-биле доозулган.

С. ДАНОВ.

Күскү кросс

Эрткен дыштаныр хүнде Тээли суурга Совет эрге-чагырганың 50 чылынга тураскаадкан кросс болуп эрткен.

Эң-не баштай уруглар 500 метрге чарышкан. Бо хемчээлге Тээли ортумак школаның өөреникчилери Светлана Чимит-оол, Лариса Намчыл, Галина Хертек олар I—II—III черлерни дараалаштыр ээлээннер. Бирги черни алган С. Чимит-оолдуң көргүзүү—1 минута 45 секунда.

800 метрге—Зоя Сарыглар, 1000 метрге—Зоя Хомушку бирги черни алганнар. Тээлиде уругларның хөгжүм школазының директору Кара-Кат Ооржак 1000 метрге болган эр улустуң чарыжынга тергиидээн. 2000 метрге Сергей Чапчын бирги черни алган. Тээли ортумак школазының өөреникчизи Сергей Иргит 3000 метрге район чемпиону болган. Оон көргүзүү 10 минута 30 секунда, үшкү разрядтың нормазынга чоок. Ийиги черни районнуң кинофикация директору, хоочун спортчу Буян-оол Иргит алган. 800 метрге чарышкан оолдардан Александр Иргит эрткен.

Команда талазы-биле бирги черни Тээли ортумак школазы ээлээн.

Удавас болур чурттуң төөгүлүг байырлалынга тураскаадкан күскү кросс ниитизи-биле массалыг эрткен. Тиилээн он үш спортчулар октябрь 8-те найысылал—Кызылга болур республика кроузунга киржир.

М. КЫРЛЫГ-КАРА,
маргылдааның судьязы.

Редактор Н. Н. КУДАЖИ.

ХАРЫЫСАЛГА, АРЫН-НҮҮР

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла уругларының кижизидилгези дээш ада-иелериниң дорт хүлээлгелиин база оларның кижизидилгезинге харыысалгалыг болуру хоойлу ёзугаар доктааттынган. Ындыг байдал совет өг-бүлениң быжыглаарынга, бичии уругларның эрге-ажыктарын камгалаарынга кайгамчык ужур-дузалыг.

Ооң-биле чергелештир ам үеде уругларының кижизидилгези дээш ада-иелерден улам ыяңгыы негелделер салдынып турар. Ооң тодаргай херечизи—уруглар азыралынга алимент тырттарын болгаш ооң төлевирин чурумчудар дугайында 1967 чылдың июнь 21-де ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Чарлыкты хүлээп алган. Чаа хоойлу организацияларның, бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң удуртукчуларынга база кол бухгалтерлеринге шалыңдан алимент тыртарын чүгле судтуң шиитпирин ёзугаар эвес, харын алиментини ак сеткилдии-биле төлээр күзелин илереткеннерниң билдириишкиннерин барымдаалап чорударын даандырып турар. Алиментини тыртарының чаа негелдези, кажан уругнуң ада-иези кандыг бир чылдагаандан кады чурттавас, уругнуң азыралы оларның кайы бирээзинге артканда, алимент тыртарда таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Организацияларның, бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң удуртукчулары база кол бухгалтерлери билдириишкиннер ёзугаар алимент тыртарындан ойталаанда азы билдириишкинни ёзугаар алимент төлеп турган кижиниң ажылындан үнүп чорутканын суд күүсекчизинге дыңнатпаанда, ындыг удуртукчуларга, бухгалтерлерге штрафты онаар. Доктаал ёзугаар тургустунган өске бир чурум база, оңза ужур-дузалыг болуп турар. Чажээлээрге, алимент төлээриинден сагыштыг-биле ойталаан кижилерниң паспортунга шагдаа органнары тускай демдеглелдерни кылып турар. Паспортунда ындыг демдеглелдиг кижилерни ажылга хүлээп алган организацияларның, бүдүрүлгелерниң администрация черлери оларның дугайын суд күүсекчизинге дыңнадыр.

Каа-Хем районнуң улус судунуң күүсекчизиниң ажылының практиказындан көстүп турары, алимент төлеп турар ада-иелерниң хөй нуруузу боттарының хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, шалыңының хемчээлин чажырбайн, чурттап турар чериниң адресин өскерткенин суд күүсекчизинге чогуур үеде дыңнатпышаан, оларның дыка хөйү уруглары-биле харылзажып турарлар. Ындыг ада-иелерниң уруглары ачазынга азы авазынга доктаамал барып, кээп турары ховар эвес. Ол таварылгалар чамдык чарылган өг-бүлелерни катап эптештирип турары өөрүнчүг. Ынчалза-даа чамдык ада-иелерде алимент төлээриинден сагыштыг-биле ойталап, шалыңының хемчээлин, ажылдап, чурттап турар чериниң адресин чажырар, а чамдык кижилер фамилиязын безин өскертип алган болгулаар.

Хамааты Костриков өг-бүлезинден 1954 чылда чарылгаш, уруунга алимент төлеп эгелээн. Баштайгы удаада алиментини доктаамал төлеп келген. Ынчалза-даа сөөлзүредир алимент төлээлеринден ойталааш, чурттап, ажылдап турар черлерин хөй удаа өскертип келгениниң түңнелинде 74 айларда алимент төлевээн. Оон ужурунда алды айда хосталгазын казыдып шииттиргеш, хосталган соонда, кезек када төлеп чоруй, база-ла черлер кезип чорупберген. Адак сөөлүнде Тывага келгеш, Каа-Хем районнуң Зубовка суурга киир бижидилге чок чурттап турда, ону туткаш, бир чылда хосталгазын казып шииткен. База бир чижек. Хамааты К. Филимонов А. Филимонова-биле өг-бүле туткаш, оолдуг болган. Арагага хандып бузалгаш, кадайындан чарылган. Оглунуң азыралынга алимент төлээр кылдыр шииттиргеш, төлевир дугаар акша тывар сорулга-биле оорлаар чорукче кирген. Оор херээ дээш сөөлүнде ийи удаа шииттирзе-даа, Филимонов оон чогуур түңнел кылбайн, база-ла изин булгап чорупт тургаш, хамааты Ерченко-биле өг-бүле тудуп, кажар арга-биле бадылашкаш, бодунуң фамилиязын ийиги кадайының-биле кылдыртып алган. Оон соонда үр үеде алимент төлевейн келген. Ынчалза-даа ону истелге органнары дилеп тыпкаш, чогуур кеземчени онааган. Бо ышкаш фактыларны хөйнү чугаалап болур, ынчалзажок ындыг кижилер харыысалгадан кажан-даа чайлавас.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы уруглар кижизидилгези дээш алимент тыртарының совет өг-бүле хоойлузунга үндезиин өскерилгени болдурган. Ук Чарлык совет өг-бүлениң, уругларның эрге-ажыктарын камгалаарынга болгаш өг-бүлени быжыглаарынга көскү идигни берип турар. Чаа доктаалдың негелделеринге дүүштүр улус судтарының чорудуп турар кеземче хемчеглери алиментини албан төлээрин азы төлевээни дээш харыысалганы улам күштелдирип турар.

А. ПЕТУХОВ,
Каа-Хем районнуң улус шиитекчизи.

ЧЕМПИОНАТТЫҢ СӨӨЛГҮ ТҮҢНЕЛИ

ТАМЕПЕРЕ. (СЭТА). Чехословакияның баскетболчулары бо удаада Румынияның командазын 69:51 санга уткаш, Европа чемпионадының Хельсинки бөлүүнүң тиилекчилери болган. Олар сес команданың маргылдаазынга кирер кылдыр шүглүп үнген. Аңаа олар израиль спортчуларны 78:61 санга уткаш, оон өске бөлүкке ийиги черни алырын херек кырында хандырып алган. Болгарияның шилиндек командазы-биле ужуражыр. ССРЭ-ниң командазының адаанчызы болур, бодунуң бөлүүнге бирги черни алган команда Югославия — Польша командаларының маргылдаазы болган соонда тодараттынар.

Кызылдың пассажирлер автоажыл-агыйы СЕПТЕКЧИЛЕП, КОНДУКТОРЛАП ажылдап болур кижилерни чалап тур. Тайылбырны эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 18 шакка чедир Дружба кудумчузунда 55 бажыңда автоажыл-агыйның кадрлар килдизинден ап болур.

Администрация.

КИНО

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыынды 11, «Оларны чүгле арыннарындан танаап» 12.30, 2.15, «Өңнүктүң чүрээ» 4, 5.45, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10, «Белен амыдырал» 2, «Нотр-Дамның кырында хөлегелер» (1-ги, 2-ги серияларын) 4, 7.50 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Аренаже орук» 12, 2, «Дагларга ужуражылга» 3.50, 5.40, 7.30 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Золтан Карпатиниң салым-чолу» (2-ги сериязы) 2, 4, 6, «Венгер бай» (1-ги сериязы), «Золтан Карпатиниң салым-чолу» (2-ги сериязы) 8 шактарда.

редакциянын адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС—01324.